REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

unisVET
uvajanje novih izobraževalnih programov na področju storitev

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

Helena Fortič

EKONOMSKI PROBLEM IN EKONOMSKA IZBIRA

Učbenik z vajami

Program**: EKONOMSKI TEHNIK**
Modul**:** Sodobno gospodarstvo
Vsebinski sklop**:** RAZVOJ IN DELOVANJE GOSPODARSTVA

Ljubljana, december 2011

Srednje strokovno izobraževanje

Program: **Ekonomski tehnik**
Modul: **Sodobno gospodarstvo**
Vsebinski sklop: **Razvoj in delovanje gospodarstva**

Naslov učnega gradiva:
Ekonomski problem in ekonomska izbira; učbenik z vajami

Ključne besede**: temeljni ekonomski problem, gospodarjenje, ekonomski osebki, ekonomski krožni tok, temeljna ekonomska vprašanja, ekonomski mehanizem, družbenoekonomski sistem, mejna koristnost, celotna koristnost, premica možnosti potrošnje, krivulja proizvodnih možnosti**

Seznam kompetenc, ki jih zajema učno gradivo:
RDG1 Racionalno ravnanje, skladno z zakonitostmi sodobnega tržnega gospodarstva.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

330.1(075.8)(0.034.2)

FORTIČ, Helena
Ekonomski problem in ekonomska izbira [Elektronski vir] : učbenik z vajami / Helena Fortič. - El. knjiga. - Ljubljana : GZS, Center za poslovno usposabljanje, 2011. - (Srednje strokovno izobraževanje. Program Ekonomski tehnik. Modul Sodobno gospodarstvo. Vsebinski sklop Razvoj in delovanje gospodarstva)

Način dostopa (URL): http://www.unisvet.si/index/activityId/78. - Projekt UNISVET

ISBN 978-961-6413-79-4

259906816

Avtorica: **Helena Fortič**
Recenzentka: **Irena Peruš**
Lektorica: **Erna Klanjšek Tomšič**

Založnik: **GZS Ljubljana, Center za poslovno usposabljanje**
Projekt unisVET
URL: http://www.unisvet.si/index/index/activityId/78

Kraj in datum: **Ljubljana, december 2011**

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons:
Priznanje avtorstva – Nekomercialno – Deljenje pod enakimi pogoji.

Učno gradivo je nastalo v okviru projekta unisVET Uvajanje novih izobraževalnih programov v srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju s področja storitev za obdobje 2008–2012, ki ga sofinancirata Evropska unija preko Evropskega socialnega sklada in Ministrstvo Republike Slovenije za šolstvo in šport. Operacija se izvaja v okviru operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013, razvojne prioritete: razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja, prednostna usmeritev izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja.
Vsebina gradiva v nobenem primer ne odraža mnenja Evropske unije. Odgovornost za vsebino nosi avtor.

KAZALO VSEBINE

UČBENIKU NA POT **4**

1 TEMELJNI EKONOMSKI PROBLEM **8**

1-1 POTREBE IN DOBRINE **9**

1-1-1 PROSTE DOBRINE – JUHUHU! 9

1-1-2 EKONOMSKE DOBRINE SO RELATIVNO REDKE 10

1-2 TEMELJNI EKONOMSKI PROBLEM **11**

1-3 EKONOMSKI OSEBKI **13**

1-3-1 KAJ POČNE DRŽAVA? 13

2 GOSPODARJENJE IN GOSPODARSKA DEJAVNOST **16**

2-1 GOSPODARJENJE **17**

2-2 GOSPODARSKA DEJAVNOST **18**

2-2-1 V PROIZVODNJI NASTAJA NOVA VREDNOST 19

2-2-2 V RAZDELITVI PREJMEMO DENARNE DOHODKE 20

2-2-3 V MENJAVI ZAMENJAMO DOBRINE ZA DENAR 21

2-2-4 V POTROŠNJI PORABIMO DOBRINE 22

2-2-5 NATURALNO GOSPODARSTVO IMA TRI FAZE 23

2-3 EKONOMSKI KROŽNI TOK **24**

3 TEMELJNA EKONOMSKA VPRAŠANJA IN EKONOMSKA IZBIRA **27**

3-1 TEMELJNA EKONOMSKA VPRAŠANJA **28**

3-1-1 KAJ IN KOLIKO PROIZVESTI OZ. KUPITI? 28

3-1-2 KAKO PROIZVESTI OZ. KUPITI? 29

3-1-3 ZA KOGA PROIZVESTI OZ. KUPITI? 29

3-1-4 VEDNO: ALTERNATIVNI STROŠKI 30

3-2 EKONOMSKA IZBIRA **32**

3-2-1 TRŽNI EKONOMSKI MEHANIZEM 32

3-2-2 DRŽAVA POPRAVLJA IN DOPOLNJUJE UČINKE TRŽNEGA MEHANIZMA 33

3-2-3 KATERA KOMBINACIJA TRGA IN DRŽAVE BO ZAGOTOVILA BLAGINJO? 34

4 MOŽNOSTI POTROŠNJE IN PROIZVODNJE **37**

4-1 KORISTNOST DOBRIN **38**

4-1-1 MEJNA KORISTNOST SE ZMANJŠUJE 38

4-1-2 CELOTNA KORISTNOST NARAŠČA ČEDALJE POČASNEJE 39

4-2 IZBIRA POSAMEZNIKA PRI NAKUPU **41**

4-2-1 ZAKAJ JE PREMICA MOŽNOSTI POTROŠNJE PADAJOČA? 41

4-2-2 KDAJ SE MOŽNOSTI POTROŠNJE SPREMENIJO? 42

4-3 IZBIRA DRUŽBE PRI PROIZVAJANJU **45**

4-3-1 ZAKAJ JE KRIVULJA PROIZVODNIH MOŽNOSTI PADAJOČA? 46

4-3-2 KDAJ SE PROIZVODNE MOŽNOSTI SPREMENIJO? 47

4-3-3 KATERA PROIZVODNA IZBIRA OMOGOČA HITREJŠO GOSPODARSKO RAST? 47

LITERATURA IN VIRI **52**

UČBENIKU NA POT

Gospodarstva, gospodarjenje in gospodarske dejavnosti se nenehno spreminjajo. Zato se spreminja tudi ekonomija – veda, ki jih proučuje. Obenem pa temeljne ekonomske zakonitosti ostajajo enake, čeprav so v praksi včasih nekatere bolj poudarjene, drugič pa druge. Ta učbenik združuje obe plati, saj ne moreš soditi tistega, česar ne poznaš. Dijaki morajo usvojiti temelje, da bodo lahko razumeli svet, v katerem živijo, ga primerjali z *drugimi svetovi* in znali iskati boljše svetove. Leto 2011 je bilo v marsičem prelomno leto in naj bo pospremljeno tudi s sodobnejšim učbenikom.

Človek je družbeno bitje, ne le ekonomsko. Gospodarstvo je zelo pomembno področje življenja ljudi, saj organizira proizvodnjo, razdelitev, menjavo in potrošnjo dobrin in storitev, s katerimi zadovoljujemo potrebe. Vendar lahko gospodarstvo deluje le, če ustrezno delujejo tudi drugi družbeni sistemi: izobraževanje, zdravstvo, kultura, znanost, sodstvo, upravljanje države (politika), notranja in zunanja varnost itd. Vsi ti družbeni sistemi *skupaj* določajo, v koliki meri in kako bodo potrebe zadovoljene, s tem pa opredeljujejo kakovost življenja, blaginjo posameznikov in celotne družbe. To pa je tudi *temeljni cilj* gospodarske dejavnosti.

Učbenik usmerja dijake na številna e-gradiva, ki so nastala v preteklem desetletju in so kot ekonomska »poštevanka« še vedno aktualna. **Na vseh slikah je hiperpovezava: klik na sliko z levo tipko miške nas neposredno ponese na naslovno stran ustreznega e-gradiva**; na sliki se pojavi tudi URL naslov. (Včasih je treba ubrati posredno pot: desni klik miške → odpri hiperpovezavo.) Nekatera e-gradiva lahko uporabljamo neposredno **na spletu**, druga pa si moramo prenesti **na računalnik**. Da se laže znajdemo v e-gradivu, je ob sliki navedena **pot** do slike ali vaje.

Učbenik lahko uporabljamo *pri pouku* ali pri *samostojnem učenju*. Možnosti, ki nam jih nudi sodobna tehnologija, najbolj izkoristimo, če učno gradivo uporabljamo neposredno v e-obliki. Tu imamo neposreden dostop do slik in vaj, grafične elemente lahko tudi povečamo (Ctrl + drsnik na miški). Učbenik pa lahko tudi natisnemo in rešujemo vaje »na papirju«. V tem primeru bodo morda nekatere slike premajhne, saj bi sicer zasedle preveč prostora.

Vsa navedena e-gradiva so brezplačno dostopna, nekatera pa zahtevajo prijavo. E-gradiva oz. povezave do njih so zbrana tudi na spletni strani Srednje gradbene, geodetske in ekonomske šole Ljubljana: http://www.sgges.si/gradiva-uciteljev-sgges.html.

SGGEŠ SREDNJA GRADBENA, GEODETSKA IN EKONOMSKA ŠOLA LJUBLJANA

Ekonomija za ekonomske tehnike; e- gradivo. Fortič, Helena. (2010). Ilustracije Davor Grgičević. Blejska Dobrava: Videofon.

Napovednik (Ekonomija)
http://www.egradiva.si/?page_id=72

Seznam spletnih gradiv
http://www.egradiva.si/?page_id=24

Spletna učilnica
http://www.egradiva.si/?page_id=2

Mala šola mikroekonomije; e- gradivo**.** Sulčič, V., Fortič, H., Likon, B., Šadl M. (1999). Velenje: Pia.

http://www.pia.si/resitve.cfm?p2=pretekli_prod&p3=ostal
(Pia/Rešitve/Pretekli produkti/Didaktični programi)

Velika šola mikroekonomije; e- gradivo. Sulčič, V., Fortič, H., Likon, B., Šadl M. (1999). Velenje: Pia.

http://www.pia.si/resitve.cfm?p2=pretekli_prod&p3=ostal
(Pia/Rešitve/Pretekli produkti/Didaktični programi)

Mikroekonomija; elektronske prosojnice. Fortič, Helena. (2000). Ljubljana: Srednja gradbena, geodetska in ekonomska šola Ljubljana.

http://www.sgges.si/gradiva-uciteljev-sgges.html

MEMO Ekonomija, e-gradivo. Sulčič, Viktorija. (1998). Velenje: Pia.

http://www.pia.si/resitve.cfm?p2=pretekli_prod&p3=ostal
(Pia/Rešitve/Pretekli produkti/Didaktični programi; samo za Microsoft Office 2003)

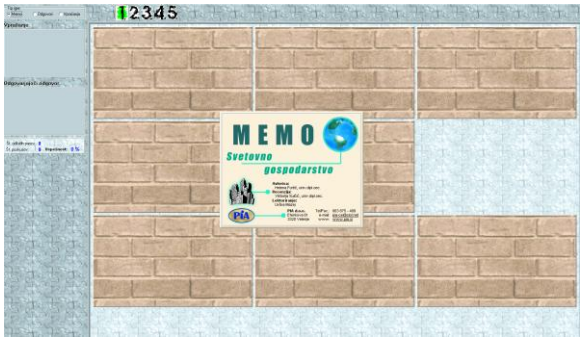

MEMO Svetovno gospodarstvo; e-gradivo. Fortič, Helena. (2000). Velenje: Pia.

http://www.pia.si/resitve.cfm?p2=pretekli_prod&p3=ostal

(Pia/Rešitve/Pretekli produkti/Didaktični programi; samo za Microsoft Office 2003)

MAKRO-MEMO; e-gradivo. Fortič, Helena. (2000). Velenje: Pia.

http://www.pia.si/resitve.cfm?p2=pretekli_prod&p3=ostal

(Pia/Rešitve/Pretekli produkti/Didaktični programi; samo za Microsoft Office 2003)

MEMO Ekonomski tehnik; e-gradivo. Fortič, Helena. Velenje: Pia.

http://www.pia.si/resitve.cfm?p2=pretekli_prod&p3=ostal

(Pia/Rešitve/Pretekli produkti/Didaktični programi; samo za Microsoft Office 2003)

Spletno tekmovanje iz ekonomije. Sulčič, V., Fortič, H., Likon, B. (1999). Velenje: Pia.

http://www.pia.si/resitve.cfm?p2=pretekli_prod&p3=didakticni_programi

(Pia/Rešitve/Pretekli produkti/Didaktični programi)

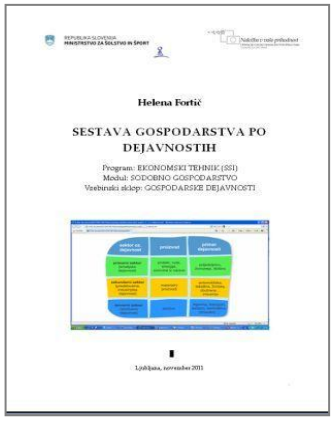

Sestava gospodarstva po dejavnostih; učbenik z vajami. Fortič, Helena. (2011). Ljubljana: GZS, Center za poslovno usposabljanje, projekt UnisVET.

http://www.unisvet.si/index/index/activityId/86

Učbenik podaja pet temeljnih sklopov informacij, ki se ločijo po vrsti in velikosti pisave:

temeljno besedilo

zanimivost iz vsakdanjega življenja

dejavnost, vprašanja

napovednik poglavja

povzetek

Helena Fortič,
avtorica

1 TEMELJNI EKONOMSKI PROBLEM

TEME, KI JIH BOŠ PROUČEVAL(-A) V TEM POGLAVJU:

- *Zakaj nihče nima vsega, kar mu poželi srce?*
- *Zakaj nikoli nimamo dovolj denarja in zakaj »nobeno kosilo ni zastonj«?*
- *Kdo so ekonomski osebki in katere vloge imajo v gospodarstvu?*

CILJ UČNE TEME JE, DA BO ZMOŽEN(-NA):

- *predstaviti, kaj je ekonomski problem in zakaj obstaja,*
- *opisati, katere ekonomske vloge opravljajo člani tvoje družine in o čem se morajo odločati,*
- *razlikovati ekonomske osebke.*

1-1 POTREBE IN DOBRINE

1-1-1 Proste dobrine – juhuhu!

1-1-2 Ekonomske dobrine so relativno redke

1-2 TEMELJNI EKONOMSKI PROBLEM

1-3 EKONOMSKI OSEBKI

1-3-1 Kaj počne država?

1-1 POTREBE IN DOBRINE

Vsi ljudje imamo **potrebe, to je občutek pomanjkanja, ki ga želimo odpraviti**. Ekonomsko ne razlikujemo med potrebo in željo; morata pa biti izpolnjena oba pogoja.

- Gre za *subjektivni* občutek pomanjkanja, ki se lahko drugim posameznikom zdi neumesten.
- Če posameznik ni pripravljen ničesar storiti, da bi ta občutek *odpravil*, to ni njegova potreba. Potrebe so lahko življenjsko nujne ali luksuzne, osebne, skupne ali splošne itd.

Potrebe zadovoljujemo z d**obrinami; to so koristne stvari in storitve, ki lahko zadovoljijo potrebe**. Ločimo:

- **materialne** dobrine in **nematerialne** dobrine (**storitve**),
- dobrine za **lastno uporabo** in **blago**,
- **osebne** in **družbene** dobrine (**skupne** – javne in **splošne**),
- življenjsko **nujne** in **luksuzne** dobrine,
- **nadomestne** in **komplementarne** dobrine,
- **zasebne** in **javne** dobrine,
- **naravne** dobrine in **proizvode**,
- **potrošne** in **kapitalske** dobrine,
- **proste** in **ekonomske** dobrine.

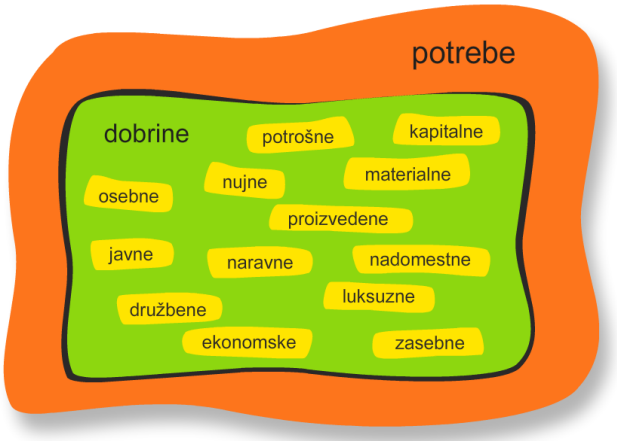

Gospodarjenje_Temeljni ekonomski problem_Potrebe in dobrine_1a/4

➦ FORTIČ, SESTAVA GOSPODARSTVA PO DEJAVNOSTIH
http://www.unisvet.si/index/index/activityId/86

1-1-1 PROSTE DOBRINE – JUHUHU!

Proste dobrine so dobrine, ki jih je dovolj za zadovoljitev vseh potreb. To so nekatere naravne dobrine: zrak, sončna svetloba in toplota … Porabljamo jih lahko v neomejenih količinah in nimajo cene – so **brezplačne**.

POTREBE = **DOBRINE**

1-1-2 EKONOMSKE DOBRINE SO RELATIVNO REDKE

Kako ravnamo z dobrinami, ki jih dobimo zastonj ali po nizki ceni? Ali sta brezplačno šolstvo in zdravstvo prosti dobrini?

Imamo več potreb kot dobrin, s katerimi jih zadovoljujemo. Potrebe se nenehno se obnavljajo, spreminjajo, večajo in so neomejene. Pravimo, da so dobrine **relativno redke** ali **ekonomske**: razpoložljiva količina dobrin je premajhna v primerjavi s potrebami. To velja tudi za tiste dobrine, ki jih imamo zelo veliko. Ne moremo na primer trditi, da na svetu pridelamo malo žita. Vendar ga je *premalo* za sedem milijard Zemljanov, zato je žito ekonomska dobrina.

Večino dobrin moramo proizvesti. Vendar je *premalo* tudi *proizvodnih dejavnikov*, ki jih uporabljamo pri proizvodnji (dela, naravnih virov in kapitalskih dobrin).

Gospodarjenje_Temeljni ekonomski problem_Potrebe in dobrine_1b/4

Ker je na svetu premalo dobrin v primerjavi s potrebami, dobrine *stanejo*. **Cena** pokaže, kolikšen je razkorak med razpoložljivo količino dobrine in potrebo po njej: čim manj je dobrine v primerjavi s potrebami, tem višjo ceno ima.

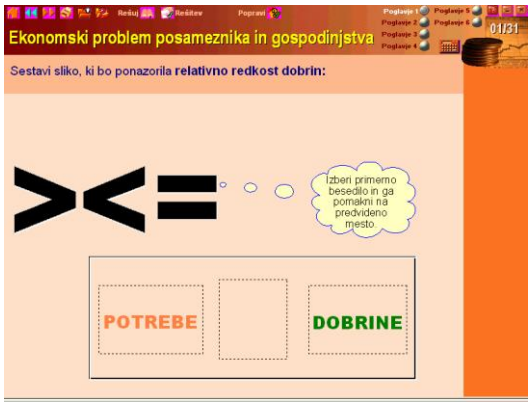

VAJA

Mala šola_1-Ekonomski problem posameznika in gospodinjstva_1/31

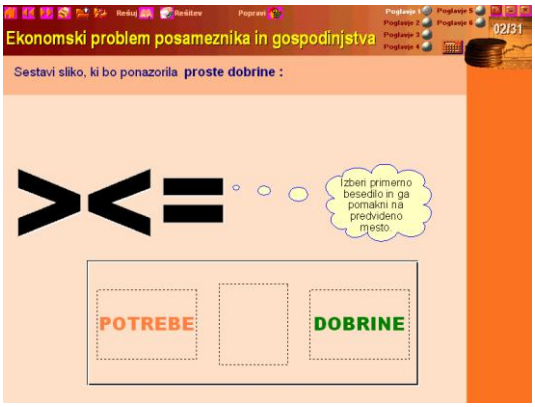

VAJA

Mala šola_1-Ekonomski problem posameznika in gospodinjstva_2/31

1-2 TEMELJNI EKONOMSKI PROBLEM

Zakaj ne proizvedemo več dobrin, če nam jih primanjkuje? In zakaj država ne natisne več denarja?

vseh **Nesorazmerje med potrebami in razpoložljivimi dobrinami imenujemo temeljni ekonomski problem**. Ta se izraža:

- kratkoročno pri *razdelitvi* obstoječih dobrin med člane družbe,
- dolgoročno pri *proizvodnji* novih dobrin.

Temeljni ekonomski problem občutijo vse države in vsi ljudje, saj so potrebe vedno večje od možnosti. Za proizvodnjo potrebujemo proizvodne dejavnike: delavce, naravno bogastvo in kapitalske dobrine. Tudi teh imamo premalo v primerjavi s potrebami, zato lahko proizvedemo le omejeno količino dobrin.

Če upoštevaš neizmerno neenakost med ljudmi in strašanski prepad med revnimi in bogatimi, ali je na svetu res premalo dobrin? Ali jih res proizvedemo premalo? Ali pa imamo(-jo) nekateri preveč potreb?

V sodobnem svetu pravzaprav ni premalo dobrin. Gre predvsem za neenakomerno in nepravično razdelitev ustvarjenih dobrin med ljudi. Proizvedemo dovolj dobrin, da bi lahko vsak prebivalec našega planeta zadovoljil osnovne potrebe in kar nekaj sekundarnih. Seveda pa bo vedno obstajal ekonomski problem zaradi nenehnega človekovega stremljenja k več in bolje ter tudi zaradi obnavljanja potreb. Vendar gospodarska rast in nezmerna potrošnja zelo obremenjujeta naravno okolje in izčrpavata neobnovljive naravne vire.

»Če bi imeli več denarja, bi si lahko kupili vse, kar si želimo.« Je to res?

Na prvi pogled se zdi, da je pomanjkanje denarja naš temeljni ekonomski problem. Vendar, ali je res denar tisto, kar potrebujemo? Denar ni dobrina, s katero bi lahko zadovoljili potrebe; je le sredstvo, s katerim *kupimo dobrine*. Ker pa je dobrin premalo, jih ne moremo dobiti vsi. Če bi bilo na svetu več denarja, bi bile cene toliko višje.

Ekonomski problem ne izhaja iz razkoraka med potrebami in razpoložljivo količino denarja, temveč iz razkoraka med potrebami in dobrinami. Res pa je, da pohlep nekaterih po denarju in prizadevanje kapitala za še večji dobiček nimata meja.

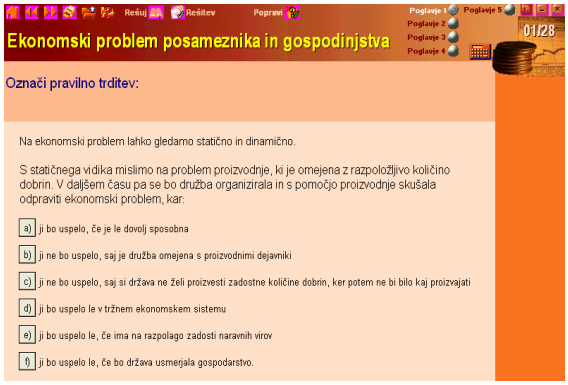

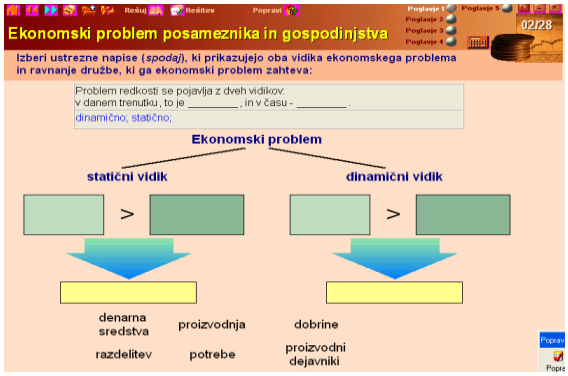

VAJA *Velika šola_1-Ekonomski problem posameznika in gospodinjstva, 1/28*

VAJA *Velika šola_1-Ekonomski problem posameznika in gospodinjstva, 2/28*

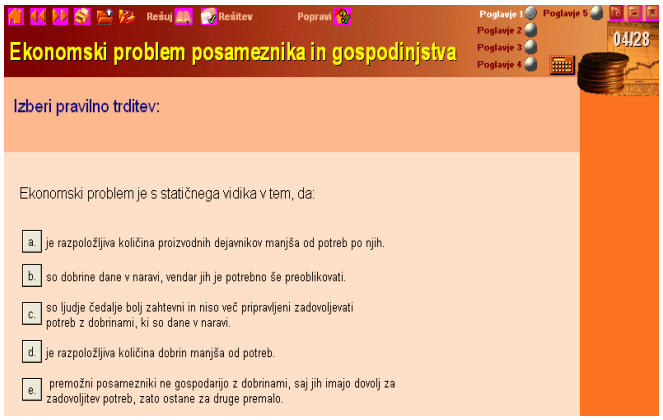

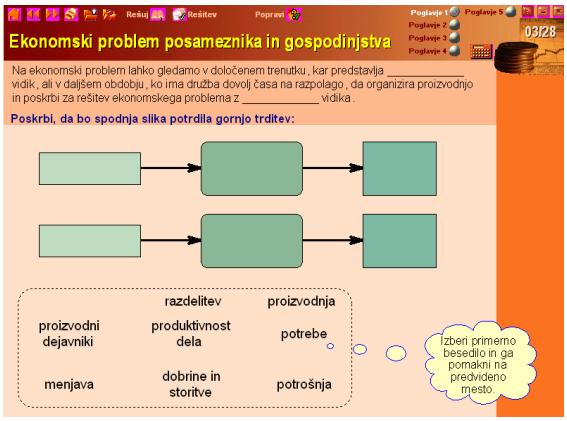

VAJA *Velika šola_1-Ekonomski problem posameznika in gospodinjstva, 4/28*

VAJA *Velika šola_1-Ekonomski problem posameznika in gospodinjstva, 3/28*

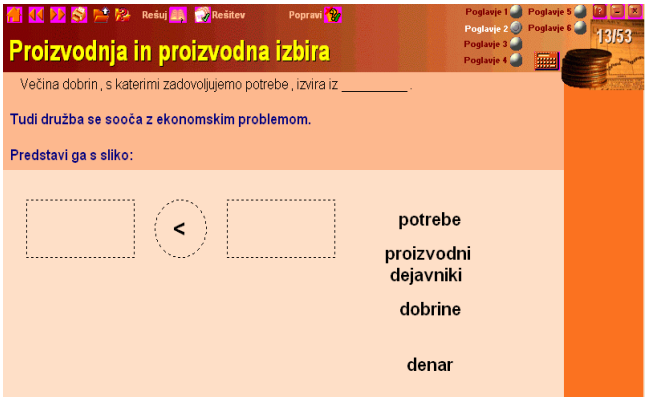

VAJA
Velika šola_1-Proizvodnja in proizvodna izbira_13/53

1-3 EKONOMSKI OSEBKI

Zaradi ekonomskega problema moramo z omejenimi dobrinami vsi *gospodariti*. Zato smo **ekonomski osebki** v različnih *ekonomskih vlogah*:

- **posamezniki** oz. **gospodinjstva** smo *potrošniki*,
- **podjetja** so *proizvajalci*,
- **država** pa je *proizvajalka* (ustvarja javne dobrine – zdravstvo, šolstvo) in *potrošnica* (potrošnja parlamenta, ministrstev, državne uprave).

Ekonomski sistem_Gospodarjenje_Ekonomski osebki_1/8

➦ FORTIČ, SESTAVA GOSPODARSTVA PO DEJAVNOSTIH
http://www.unisvet.si/index/index/activityId/86

1-3-1 KAJ POČNE DRŽAVA?

Kljub sredstvom, ki jih država namenja za socialno zaščito, je bila leta 2010 stopnja tveganja revščine v Sloveniji 12,7 %, kar pomeni, da je bilo revnih 254.000 oseb. Brez teh sredstev bi pod pragom revščine živela skoraj četrtina prebivalcev Slovenije; brez pokojnin pa kar 40 % ljudi. Pokojnine in vse oblike sredstev za socialno zaščito torej pomembno zmanjšujejo revščino.

Si lahko predstavljaš, kolikšna bi šele bila stopnja revščine, če ne bi imeli javnega šolstva in zdravstva?

Država omogoča urejeno delovanje vseh družbenih sistemov in dejavnosti ter organizira zadovoljevanje potreb, ki so skupne večini članov družbe. Poleg tega si prizadeva doseči tudi širše družbene cilje, ki jih trg ne zagotavlja ali jih ne zagotavlja v zadostni meri. To so:

- notranja varnost (policija) in zunanja varnost (vojska),
- stabilna vrednost denarja, preprečevanje inflacije in deflacije,
- socialna zaščita (na področjih zdravstveno varstvo, invalidnost, starost, družina, otroci, dijaki/študenti, brezposelnost, nastanitev, socialna varnost in druge oblike socialne izključenosti),
- zmanjševanje dohodkovne neenakosti (davčni sistem),

- pravice iz dela in varnost zaposlitve,
- pokojninski sistem,
- pravno varstvo poslovanja podjetij (plačilni promet, pravno-formalna organizacija gospodarstva, zakonodaja, sodstvo in predpisi, mednarodna trgovina ipd.),
- zagotavljanje javnih dobrin: zdravstvo, šolstvo, socialno varstvo itd.,
- trajnostni oz. sonaravni gospodarski razvoj, ki ne uničuje naravnega okolja, in večja kakovost življenja ipd.

Država torej deluje na dveh področjih:

- **javna uprava** zadovoljuje *splošne potrebe* družbe (vojska, policija, sodstvo, zakonodajni okvir za delovanje gospodarstva, stabilnost gospodarstva, dolgoročni razvoj ipd.),
- **javni sektor** pa *skupne potrebe* družbe (zdravstvo, šolstvo, socialna zaščita, kultura).

Državo, ki ima pomembno vlogo pri zagotavljanju širše družbene blaginje in kakovosti življenja prebivalcev (sistemi javnih dobrin in storitev, socialne zaščite, zmanjševanja neenakosti ipd.), imenujemo **socialna država (socialno-tržno gospodarstvo)**.

Gospodarjenje_ Ekonomski sistem_Javna poraba_Temeljne naloge države_7/8

Dandanes se nam v Sloveniji in v večini držav Evropske unije te naloge države zdijo samoumevne; vendar pozabljamo, da so rezultat dolgoletnega boja. Vloga države se po svetu zelo razlikuje. V 20. stoletju se je povsod povečala, predvsem v obdobju gospodarskih kriz.

Po letu 1970 se je socialna država začela krčiti, predvsem zaradi krepitve liberalnega tržnega sistema. Danes je resno ogrožena, saj se zaradi velike gospodarske krize vrstijo pozivi k zmanjšanju javne porabe. To je v nasprotju z lekcijo iz ekonomske zgodovine, ki pravi, da je država temeljni ekonomski osebek, ki lahko spodbudi razvoj in rast gospodarstva. Slovenija ima, kljub veliki krizi, še vedno eno najnižjih stopenj tveganja revščine in dohodkovne neenakosti na svetu. V Evropi imata večjo socialno in dohodkovno enakost le še Švedska in Danska. Seveda pa mora tudi država gospodarno ravnati s sredstvi, s katerimi razpolaga.

Na svetu je premalo dobrin ali pa preveč potreb. Ta razkorak imenujemo temeljni ekonomski problem. Posamezniki ga občutimo kot pomanjkanje denarnega dohodka, družba pa kot pomanjkanje proizvodnih dejavnikov za proizvodnjo. Zato smo posamezniki, podjetja in družba ekonomski osebki, saj moramo gospodariti z omejenimi sredstvi.

2 GOSPODARJENJE IN GOSPODARSKA DEJAVNOST

TEME, KI JIH BOŠ PROUČEVAL(-A) V TEM POGLAVJU:

- *Zakaj moramo ravnati racionalno?*
- *Kaj se dogaja v proizvodnji?*
- *Kaj se dogaja v razdelitvi?*
- *Kaj se dogaja v menjavi?*
- *Kaj se dogaja v potrošnji?*
- *Kako je ekonomski krožni tok povezan s sedanjo svetovno finančno in gospodarsko krizo?*

CILJ UČNE TEME JE, DA BO ZMOŽEN(-NA):

- *opisati načelo gospodarjenja,*
- *opisati vsebino in pomen posameznih faz gospodarske dejavnosti,*
- *pojasniti vlogo svoje družine v vseh fazah gospodarske dejavnosti,*
- *opisati, kako je vse v gospodarstvu povezano,*
- *razložiti, zakaj se ekonomski krožni tok ne sme prekiniti.*

2-1 GOSPODARJENJE

2-2 GOSPODARSKA DEJAVNOST

2-2-1 V proizvodnji nastaja nova vrednost

2-2-2 V razdelitvi prejmemo denarne dohodke

2-2-3 V menjavi zamenjamo dobrine za denar

2-2-4 V potrošnji porabimo dobrine

2-2-5 Naturalno gospodarstvo ima tri faze

2-3 EKONOMSKI KROŽNI TOK

2-1 GOSPODARJENJE

Kako bomo ravnali z zalogami, če taborimo na neobljudenem otoku? Ali bomo porabili vse zaloge hrane in pijače v prvih dneh, preostali čas pa stradali?

Gospodariti pomeni najučinkoviteje porazdeliti in uporabiti omejena sredstva, tako da čim bolj zadovoljimo potrebe. Gre za izbiro med različnimi možnostmi *uporabe dobrin* in izbiro, *katere potrebe* bomo zadovoljili.

- Gospodarna *družina* ne kupi oblačil in šolskih potrebščin le za enega člana, pač pa za vsakega nekaj. Z omejenim dohodkom najprej zadovolji najnujnejše potrebe vseh članov. Če kupuje hlače, izbere ob dani kakovosti najcenejše. Z razpoložljivim dohodkom skuša kupiti čim več izdelkov.
- Podobno velja v proizvodnji. *Podjetje* skuša z omejenimi proizvodnimi dejavniki proizvesti čim več dobrin. Izbere tako tehnologijo, s katero bo porabilo čim manj naravnih virov, kapitala in dela.
- Tudi za *državo* ne velja nič drugače; zbrana sredstva mora razporejati in uporabljati tako, da bo zadovoljila čim več družbenih potreb.

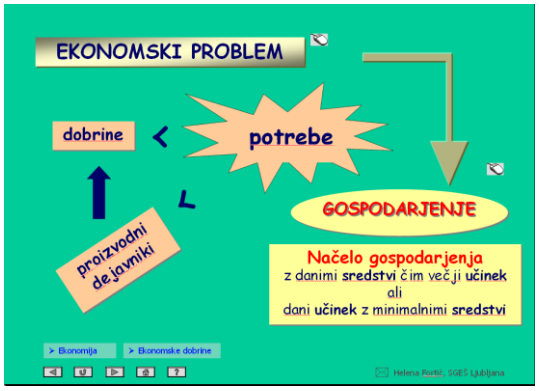

Z razpoložljivimi dobrinami moramo ravnati varčno: *učinkovito, racionalno, gospodarno*. To pomeni, da jih moramo čim bolj učinkovito:

- *porazdeliti* za različne namene in
- *uporabiti*.

Gospodarnost ravnanja z neko dobrino je odvisna predvsem od njene *cene*.

Kako se racionalno ravna z dobrinami? Sredstva uporabljamo najbolj gospodarno tako,da:

- z *vloženimi* sredstvi dosežemo *največji* mogoči učinek **ali**

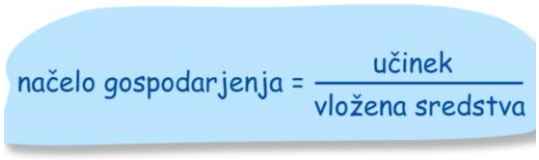

želeni učinek dosežemo *s čim manjšo* porabo sredstev.

Gospodarjenje_Temeljni ekonomski problem_Gospodarjenje_načelo gospodarjenja 3b/4

➦ FORTIČ, SESTAVA GOSPODARSTVA PO DEJAVNOSTIH
http://www.unisvet.si/index/index/activityId/86

2-2 GOSPODARSKA DEJAVNOST

Gospodarjenje poteka v štirih fazah, ki so povezane in prepletene:

- V **proizvodnji** *ustvarjamo* proizvode in storitve, tj. *novo vrednost*.
- V **razdelitvi** prejmejo *dohodke* tisti ekonomski osebki, ki so sodelovali pri tržno uspešni proizvodnji.
- V **menjavi** *zamenjamo* na trgu dobrine za denar.
- V **potrošnji** dobrine *porabimo*.

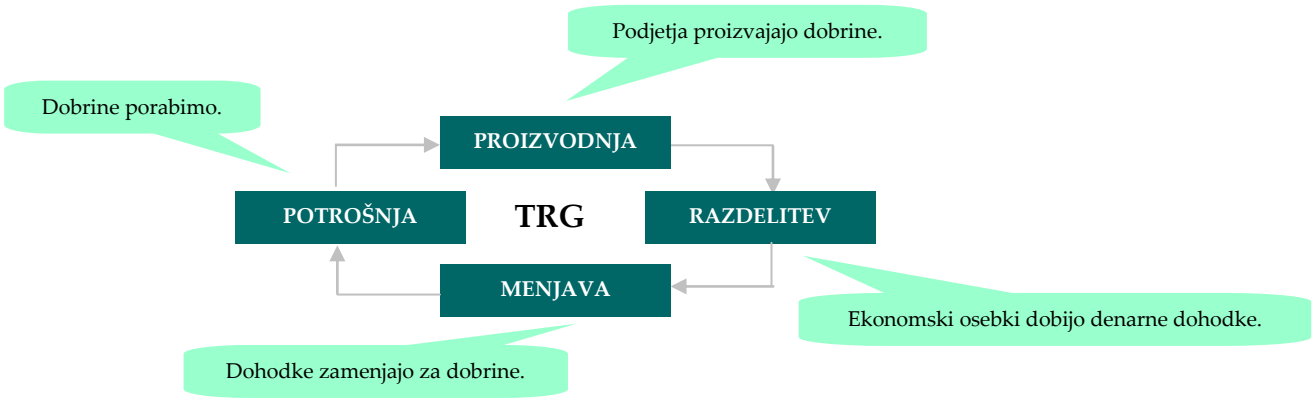

Proizvodnja, menjava in potrošnja potekajo podobno v vseh gospodarstvih, razdelitev pa je odvisna od družbenoekonomskega sistema, ki ga ima posamezna država.

Če bi nam naravi nudila neomejeno količino ustreznih dobrin, jih ne bi bilo treba proizvajati, razdeljevati in menjati; vsak bi vzel, kolikor potrebuje. Vendar na žalost ni tako. *Potrošnja vseh članov družbe je temeljni razlog in cilj proizvodnje ter celotnega procesa gospodarjenja.* Zato morajo biti vse faze gospodarskega procesa organizirane tako, da sledijo temu cilju. Temeljni cilj gospodarske dejavnosti torej ne morejo biti interesi posameznih družbenih skupin, npr. *samo* lastnikov kapitala (dobički), *samo* lastnikov naravnih bogastev (rente), *samo* delavcev kot lastnikov delovne sile (plače). Pač pa mora družba v danih razmerah relativne redkosti dobrin *izbrati* tak sistem gospodarjenja, ki bo v največji meri zadovoljeval potrebe *vseh* ekonomskih osebkov.

➦ FORTIČ, SESTAVA GOSPODARSTVA PO DEJAVNOSTIH
http://www.unisvet.si/index/index/activityId/86

2-2-1 V PROIZVODNJI NASTAJA NOVA VREDNOST

Če med počitnicami srečaš svojega učitelja, ali je vajin odnos podoben šolskemu ali se od njega občutno razlikuje? Zakaj meniš, da je tako?

Večino dobrin moramo proizvesti. **Proizvodnja je proces, v katerem človek s svojim delom spreminja naravne dobrine v tako obliko, da lahko zadovoljijo potrebe**. V proizvodnji nastaja **nova vrednost**, to so materialni *proizvodi* in *storitve*.

Proizvodnja je prva in poglavitna faza gospodarske dejavnosti zaradi dveh razlogov:

- Najprej moramo ustvariti, da lahko potem delimo, menjamo in porabljamo.
- Proizvodnja poteka kot sodelovanje več ljudi, ki opravljajo različne vloge. Med njimi se vzpostavljajo medosebni odnosi, ki jih imenujemo **proizvodni odnosi**. Bolj izobraženi sodelavci z veliko znanja opravljajo zahtevnejša dela in prejmejo v razdelitvi večje dohodke, s katerimi lahko v menjavi kupijo veliko dobrin. Podobno velja za lastnike uspešnih podjetij. Če je posameznik pomembnejši v proizvodnji, ima višje dohodke, višjo življenjsko raven in tudi večji vpliv in ugled v družbi. Proizvodni odnosi torej določajo položaj posameznika na družbeni lestvici.

Gospodarjenje_Temeljni ekonomski problem_Gospodarska dejavnost_4c/4

Gospodarjenje_Temeljni ekonomski problem_Gospodarska dejavnost_4c/4

Ko dobrine porabimo, jih moramo vnovič proizvesti. Proces gospodarjenja se ponavlja, zato ga imenujemo **reprodukcija** (vnovična proizvodnja). Podjetja si prizadevajo proizvesti več dobrin kot v preteklem obdobju, saj le **razširjena reprodukcija** zagotavlja gospodarsko rast in boljše zadovoljevanje potreb.

➦ FORTIČ, SESTAVA GOSPODARSTVA PO DEJAVNOSTIH
http://www.unisvet.si/index/index/activityId/86

2-2-2 V RAZDELITVI PREJMEMO DENARNE DOHODKE

Četrtina svetovnega prebivalstva, to je 1,75 milijarde ljudi, životari v izjemni revščini – preživeti mora z manj kot enim ameriškim dolarjem na dan. Naslednja milijarda ljudi in pol je občutno bogatejša: na dan lahko porabi za življenje skoraj 2 dolarja. Polovica svetovnega prebivalstva torej živi z manj kot dvema dolarjema na dan.

Katere dohodke prejema vaša družina?

Celotna ustvarjena in prodana vrednost proizvodov in storitev se razdeli med ekonomske osebke. **Razdelitev je faza gospodarske dejavnosti, v kateri ekonomski osebki prejmejo dohodke**: *mezdo (plačo), dobiček, obresti* in *rento*. Razdelitev omogoča življenjski obstoj proizvajalcev in njihovih družin ter jih spodbuja za prihodnje delo.

Dohodke prejmejo le tisti ekonomski osebki, ki so uspešno prodali proizvedeno blago. Delež posameznika in podjetja pri razdelitvi se torej določi v *proizvodnji* in v *menjavi*. Odvisen je od:

- *proizvodnih odnosov* (sodelovanja ekonomskega osebka v proizvodnji) in
- *tržnih cen* (uspešnosti prodaje blaga na trgu).

Družbe se med seboj razlikujejo predvsem po sistemu razdelitve dohodkov med udeležence proizvodnje.

- V *liberalnih tržnih gospodarstvih* razdeli dohodke *trg*, kar povzroča veliko neenakost med člani družbe.
- V *socialno-tržnih gospodarskih* sistemih razdeli dohodke *trg*, nato pa *država* z davki opravlja **prerazdelitev** dohodkov, saj velike razlike povzročajo napetosti v družbi in nestabilnost gospodarstva. Te družbe kombinirajo učinke trga in *načelo solidarnosti*.

Proizvodnja_Proizvodni dejavniki_Proizvodni dejavniki glede na dohodek lastnika_1/2

Proizvodnja_Poslovni izid_Razdelitev novoustvarjene (dodane) vrednosti_6b/6

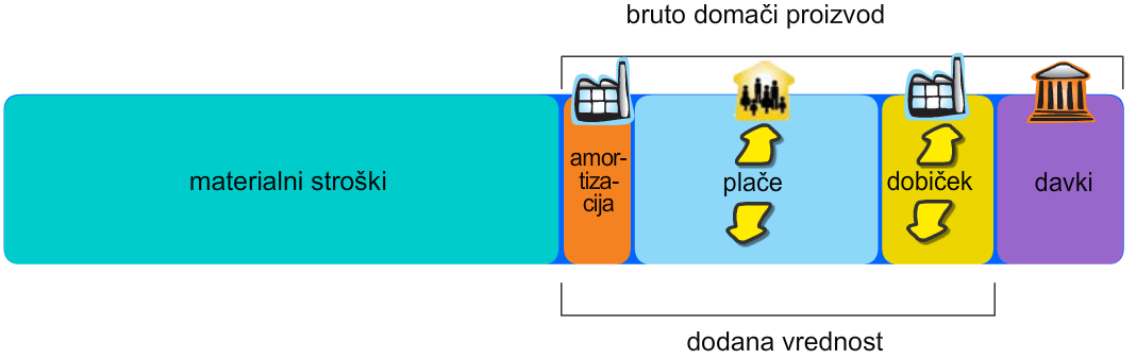

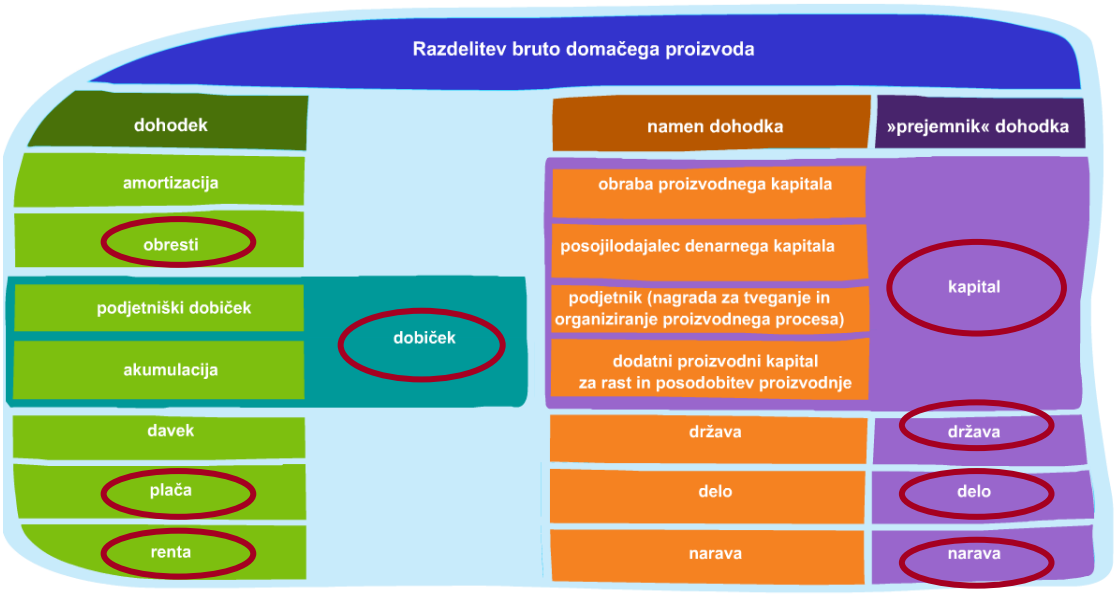

Proizvodnja_Poslovni izid_Razdelitev dodane vrednosti_6a/6

Država prerazdeljuje dohodke z davki. V Sloveniji je delo obdavčeno občutno bolj kot kapital. Dohodnino plačamo po naraščajoči davčni stopnji od 16 do 41 odstotkov – kdor ima večje dohodke, plača več. Dohodki od kapitala (dobiček oz. dividende in obresti) pa so obdavčeni ne glede na višino z 20-odstotno stopnjo.

Nenehno se pritožujemo, da so davki previsoki. Vendar, kaj bi znižanje davkov pomenilo z vidika zadovoljevanja *vseh* naših potreb? Ali bi to res povečalo blaginjo in kakovost življenja večine prebivalcev?

2-2-3 V MENJAVI ZAMENJAMO DOBRINE ZA DENAR

Kdaj si bil nazadnje na trgu? Kaj si kupil? Od česa je odvisno, koliko denarja lahko porabiš na nakupe?

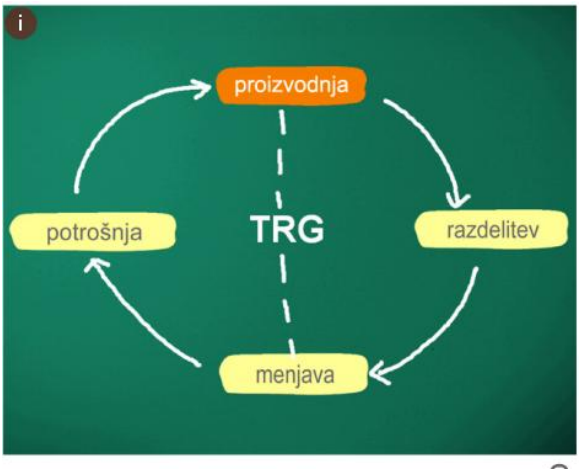

V tržnem gospodarstvu so vse faze povezane z menjavo. Ta poteka **na trgu, kjer podjetja proizvode in storitve prodajajo za denar**. Od uspešnosti menjave je odvisno, kolikšne dohodke bodo ekonomski osebki prejeli v razdelitvi in koliko dobrin bodo lahko porabili.

Gospodarjenje_Temeljni ekonomski problem_Gospodarska dejavnost_4b/4

VAJA
Mala šola, 2-Proizvodnja in proizvodna izbira_1/53

2-2-4 V POTROŠNJI PORABIMO DOBRINE

Kam bi uvrstil javno porabo – v produktivno ali neproduktivno potrošnjo?

V potrošnji ekonomski osebki zadovoljijo svoje potrebe z dobrinami, ki so jih kupili na trgu. Potrošnja je zadnja in najprijetnejša faza gospodarskega procesa, ki obstaja prav zaradi zadovoljevanja potreb in želje po čim večji potrošnji. Potrošnja spodbuja proizvodnjo, je pomemben dejavnik gospodarske rasti ter *razlog in cilj procesa gospodarjenja*. Če bi imeli v naravi na razpolago neomejeno količino ustreznih dobrin, jih prav gotovo ne bi proizvajali, razdeljevati in menjali.

V podjetjih (zasebnih in državnih) poteka **produktivna** potrošnja, saj ustvarjajo novo vrednost (proizvode in storitve). Potrošnja posameznikov oz. gospodinjstev pa je **končna** potrošnja. Ta je *neproduktivna*, saj v njej ne nastaja nova vrednost. Tudi pri potrošnji morajo vsi ekonomski osebki ravnati *gospodarno*

Osebna potrošnja je potrošnja posameznikov oz. gospodinjstev, potrošnjo države za skupne potrebe prebivalcev pa imenujemo **javna** poraba. Seveda večino sredstev oz. dobrin javne porabe posredno porabimo posamezniki in podjetja: javno šolstvo in zdravstvo, pokojnine, sredstva za socialno zaščito, dohodke zaposlenih v javnem sektorju, razvojne spodbude podjetjem in podjetnikom, podporne storitve za delovanje gospodarstva itd.

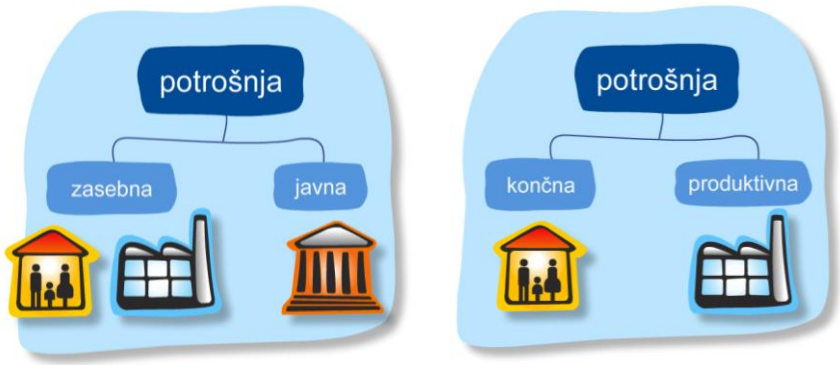

Gospodarjenje_Temeljni ekonomski problem_Gospodarska dejavnost_4d/4

2-2-5 NATURALNO GOSPODARSTVO IMA TRI FAZE

Katera faza gospodarske dejavnosti lahko "manjka"? Ali morda še dandanes obstajajo gospodarstva, v katerih ni vseh faz gospodarske dejavnosti? Opiši, kako delujejo.

Nekoč ni bilo niti delitve dela niti menjave; vse, kar so potrebovali, so proizvedli sami. Gospodar (rodovni starešina, lastnik sužnjev ali fevdalec) je razdelil ustvarjene *dobrine* med člane skupnosti. **Gospodarstvo, v katerem ni menjave, imenujemo naturalno gospodarstvo**.

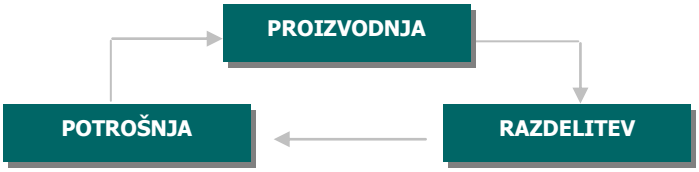

2-3 EKONOMSKI KROŽNI TOK

»Trobentice in lepe pokrajine imajo neko veliko hibo: nič ne stanejo. Ljubezen do narave ne more zaposliti nobene tovarne. Zato smo sklenili zatreti ljubezen do narave (…), vendar pa ne do uporabe prevoznih sredstev. Hkrati navajamo ljudi na to, da ljubijo vse športe na prostem. Poskrbimo pa tudi, da je treba pri vseh športih na prostem uporabljati zapletene aparate, tako da ljudje uporabljajo prevozna sredstva in industrijske proizvode hkrati«.
Aldous Huxley, Krasni novi svet

Ali znaš pojasniti, v čem ta hudomušni odlomek opisuje krožni tok gospodarske dejavnosti? Pojasni, kako je gospodarska dejavnost odvisna tudi od tvojih nakupov.

Zaradi družbene delitve dela so ekonomski osebki med seboj odvisni. Povezani so prek dveh poglavitnih trgov:

- **trga potrošnih dobrin**: na njem podjetja ponujajo proizvode in storitve, posamezniki pa jih kupujejo,
- **trga proizvodnih dejavnikov**: posamezniki ponujajo delo, naravne vire, kapitalske dobrine in prihranke (denarni kapital), podjetja pa jih najemajo.

Gospodarjenje_Ekonomski sistem_Ekonomski krožni tok_2/8

Med ekonomskimi osebki tečeta v obratnih smereh dva ekonomska tokova:

- tok *proizvodov* in *proizvodnih dejavnikov* – **stvarni** tok in
- tok *plačil* in *dohodkov* – **denarni** tok.

Proizvodnja in potrošnja sta neločljivo povezani:

- *izdatki podjetij* za nakup proizvodnih dejavnikov so *dohodki gospodinjstev* (plače, obresti, dobiček, dividende, rente),
- *dohodki podjetij* so hkrati *izdatki gospodinjstev* za potrošne dobrine.

Ekonomski krožni tok se ne sme prekiniti, sicer nastanejo motnje v vseh fazah gospodarskega procesa (gospodarska kriza ipd.). Za to, da se to ne bi zgodilo, skrbi v sodobnih gospodarstvih država.

Gospodarjenje_Ekonomski sistem_Ekonomski krožni tok_2/8

Po letu 2009 je zadolženost kot domine spravila na kolena Portugalsko, Irsko, Grčijo, Španijo (države PIGS). Da bi obranili evro in banke, ki so temelj finančnega sistema, so vse države evroobmočja posodile tem državam ogromno denarja. Zakaj? Če klecnejo banke in ne morejo več kreditirati podjetij, klecnejo podjetja. → Zmanjša se število delovnih mest in poveča brezposelnost. → … To še posebej velja za velike ekonomske osebke, čemur rečemo tudi *Too big to fall*.

Znaš pojasniti in nadaljevati?

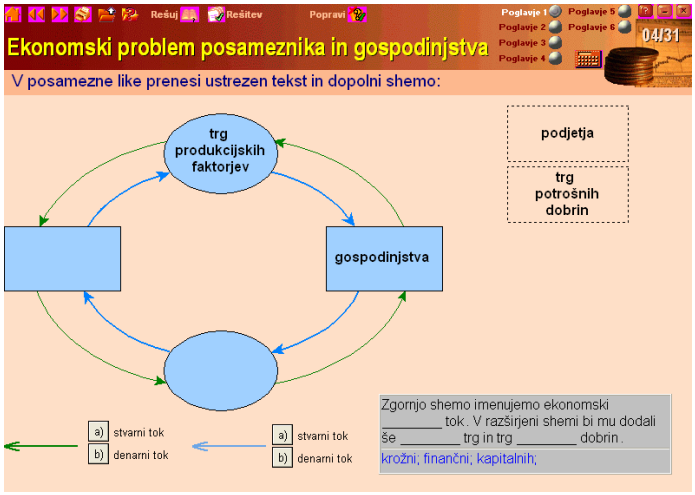

VAJA
Mala šola, 1-Ekonomski problem posameznika in gospodinjstva_4/31

FORTIČ, SESTAVA GOSPODARSTVA PO DEJAVNOSTIH
http://www.unisvet.si/index/index/activityId/86

Dobrine, s katerimi zadovoljujemo potrebe, pridobivamo z gospodarsko dejavnostjo, ki zajema proizvodnjo, razdelitev, menjavo in potrošnjo dobrin. Položaj posameznika v proizvodnji vpliva na njegov položaj v družbi. V kapitalističnem družbenoekonomskem sistemu prejmejo dohodke samo tisti ekonomski osebki, ki so na trgu uspešno prodali proizvedene izdelke.

Temeljni razlog in cilj gospodarske dejavnosti je blaginja članov družbe. Relativno redke dobrine moramo gospodarno razporediti med končno in proizvodno potrošnjo ter zasebno in javno potrošnjo. Produktivna potrošnja zagotavlja gospodarsko rast, javna poraba pa socialno državo.

Ekonomski krožni tok povezuje gospodinjstva in podjetja prek trga potrošnih dobrin in trga proizvodnih dejavnikov. Med njima tečeta v nasprotnih smereh stvarni in denarni ekonomski krožni tok. Proizvodnja, dohodki in zaposlenost prebivalstva so neločljivo povezani. Če se tokova prekineta, nastanejo motnje v gospodarstvu in celotni družbi.

3 TEMELJNA EKONOMSKA VPRAŠANJA IN EKONOMSKA IZBIRA

TEME, KI JIH BOŠ PROUČEVAL(-A) V TEM POGLAVJU:

- *Zakaj moramo nenehno izbirati med različnimi možnostmi?*
- *S katerimi ekonomskimi vprašanji se srečuje vsaka družba?*
- *Kaj pravzaprav počne država?*
- *Ali je zdajšnji gospodarski in družbeni sistem najboljši izmed vseh mogočih svetov?*

CILJ UČNE TEME JE, DA BO ZMOŽEN(-NA):

- *opisati vsebino temeljnih ekonomskih vprašanj,*
- *ponazoriti alternativne stroške pri temeljnih ekonomskih vprašanjih,*
- *predstaviti značilnosti, prednosti in slabosti tržnega mehanizma,*
- *utemeljiti vlogo države v sodobni družbi.*

3-1 TEMELJNA EKONOMSKA VPRAŠANJA

3-1-1 Kaj in koliko proizvesti oz. kupiti?

3-1-2 Kako proizvesti oz. kupiti?

3-1-3 Za koga proizvesti oz. kupiti?

3-1-4 Vedno: alternativni stroški

3-2 EKONOMSKA IZBIRA

3-2-1 Tržni ekonomski mehanizem

3-2-2 Država popravlja učinke tržnega mehanizma

3-2-3 Katera kombinacija trga in države bo zagotovila blaginjo?

3-1 TEMELJNA EKONOMSKA VPRAŠANJA

Sodobni kapitalistični družbeno-ekonomski red temelji na veri v neomejeno prosto izbiro. »Lahko si vse, kar želiš, če kupiš to in ono, kar ti bo v pomoč,« nas prepričujejo oglasi. Vendar nam ta vera povzroča tesnobo, občutek krivde in samoobtoževanje. Prevzemamo odgovornost (krivdo) za vse odločitve, čeprav vemo, da običajno nimamo dovolj ustreznih informacij, da bi se lahko racionalno odločati. Najraje bi izbrali VSE možnosti, vendar to ni mogoče.
Slovenska filozofinja Renata Salecl, Izbira

Kratkoročno rešujemo ekonomski problem z *razdelitvijo* dobrin med člane družbe. A čeprav bi vsi varčno uporabljali dobrine, bi jih sčasoma porabili. Dolgoročno lahko rešujemo ekonomski problem le s *proizvodnjo*, s katero ustvarjamo nove dobrine. **Gospodarjenje pomeni nenehno izbiranje, katere potrebe bomo zadovoljili, katere dobrine proizvedli, kako bomo te dobrine razdelili** itd. Posamezniki izbiramo pri *potrošnji*, podjetja pri *proizvodnji*, država pa pri obojem. Srečujemo se s tremi temeljnimi ekonomskimi vprašanji. Pri izbiri upoštevamo načelo gospodarjenja in z danimi sredstvi doseči čim boljšo zadovoljitev potreb.

Na kakšen način se v Sloveniji odločimo, kaj in koliko bomo proizvajali, kako in za koga? Kako lahko posamezniki uveljavljamo svoje potrebe? Čigava potreba je bolj nujna – tvoja ali moja?

3-1-1 KAJ IN KOLIKO PROIZVESTI OZ. KUPITI?

Katere dobrine bomo proizvajali in *koliko* posamezne dobrine? Koliko hrane, obleke, stanovanj, šol, bolnišnic, vojaških dobrin? Proizvodne dejavnike moramo *racionalno* porazdeliti med proizvodnjo različnih dobrin. Proizvodnja mora biti gospodarna, poleg tega pa mora ustrezati družbenim potrebam. Smiselno je, da najprej zadovoljimo *najbolj nujne* potrebe.

Gospodarjenje_Temeljna ekonomska vprašanja_Ekonomski sistem_3/8

3-1-2 KAKO PROIZVESTI OZ. KUPITI?

Posamezno dobrino lahko proizvedemo z različnimi kombinacijami opreme in delavcev, z različnimi tehnologijami in v različnih podjetjih. Gospodarna družba bo izbrala *najcenejšo* tehnologijo za dani proizvod in najuspešnejše proizvajalce.

Gospodarjenje_Temeljna ekonomska vprašanja_Ekonomski sistem_3/8

3-1-3 ZA KOGA PROIZVESTI OZ. KUPITI?

Koliko naj kdo dobi? Koliko naj prejmejo delavci, koliko lastniki podjetij, koliko upokojenci? Koliko zaposleni v tekstilni industriji, koliko proizvajalci avtomobilov? Proizvedene dobrine moramo ustrezno razdeliti.

Gospodarjenje_Temeljna ekonomska vprašanja_Ekonomski sistem_3/8

3-1-4 VEDNO: ALTERNATIVNI STROŠKI

Če bi želeli povečati izdatke za obrambo z 1,3 odstotka bruto domačega proizvoda na 2,3 odstotka, bi morali:

- povečati dohodnino za 15 odstotkov ali
- podvojiti davek na dobiček podjetij ali
- odpraviti vse državne izdatke za brezposelne in vse štipendije ali
- za polovico zmanjšati plače v zdravstvu ali v šolstvu.

Če kupiš zgoščenko, imaš za 10 evrov denarnih izdatkov (»stroškov«). Kaj pa predstavlja alternativne stroške nakupa zgoščenke?

Količina razpoložljivih dobrin in proizvodnih dejavnikov je omejena, zato smo prisiljeni izbirati. Naj potrošim štipendijo za potovanje, učbenike, oblačila ali kolo? Bom po poklicu inženir, računovodja ali modni oblikovalec? Naj država potroši proračunska sredstva za raketni ščit, šole, bolnišnice ali ceste? Naj podjetje proizvaja cigarete, pohištvo ali računalnike? S katero tehnologijo? Prizadevamo si gospodarno izbrati najboljšo možnost in zadovoljiti čim več potreb. Vendar hkrati s to izbiro odklonimo vse druge možnosti. Žal je to nujna posledica vsake ekonomske izbire.

Ko potrošimo sredstva za določeno dobrino, se moramo odpovedati drugi dobrini. Žrtvovano količino druge dobrine imenujemo **alternativni stroški**; to so stroški izgubljene priložnosti. Praviloma jih ne izražamo v denarnih enotah, temveč v *količini dobrin, ki smo se ji morali odpovedati*. Prepogosto pozabimo na alternativne stroške in zato sprejmemo premalo pretehtano odločitev.

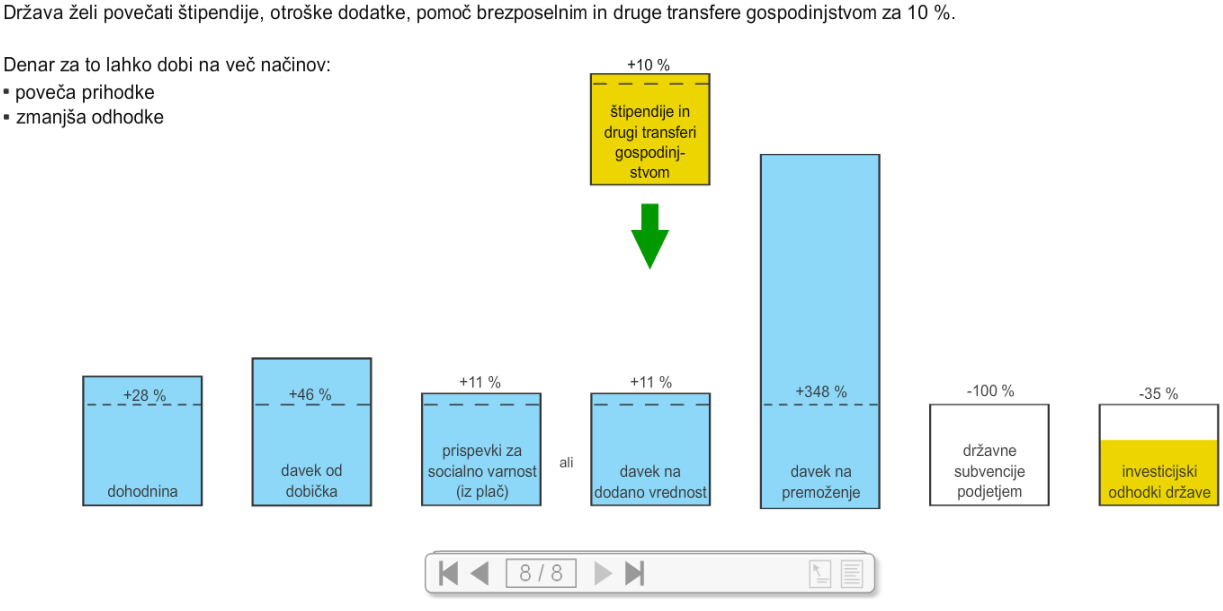

Gospodarjenje_Ekonomski sistem_Alternativni stroški_4a/8

»Najbolj gospodarno je, če sam pobelim stanovanje. Tako porabim samo 40 evrov za barvo in čopiče.«

Ali soglašaš? (Upoštevaj alternativne stroške!)

Podjetje bo odprlo novo prodajalno otroškega pohištva v prostorih, kjer so prej proizvajali stavbno pohištvo. To je zagotovo bolj racionalno, kot če bi zgradili novo stavbo.«

Ali soglašaš? (Upoštevaj alternativne stroške!)

»Časopis nima nobenih stroškov, če objavlja oglase za svoje priloge.«

Ali soglašaš? (Upoštevaj alternativne stroške!)

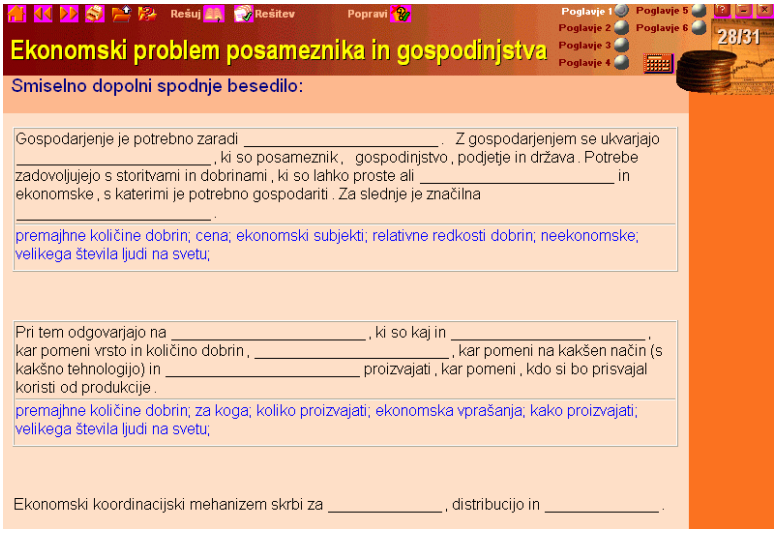

VAJA
Mala šola, 1-Ekonomski problem posameznika in gospodinjstva_28/31

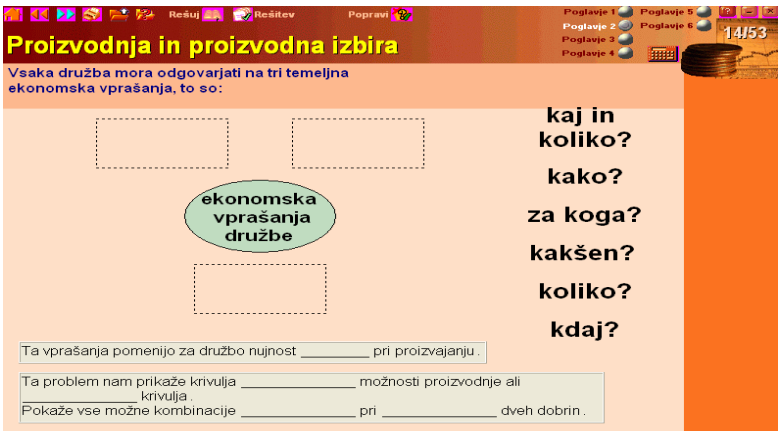

VAJA
Velika šola_1-Proizvodnja in proizvodna izbira_14/53

➦ **FORTIČ, SESTAVA GOSPODARSTVA PO DEJAVNOSTIH**
http://www.unisvet.si/index/index/activityId/86

3-2 EKONOMSKA IZBIRA

Na kakšen način posamezniki, podjetja in države izbirajo »kaj in koliko, kako in za koga« proizvajati oz. kupiti?

V sodobnih gospodarstvih opravljata temeljne ekonomske izbire *delno trg* in *delno država*. Zgodovina je pokazala, da je kombinirano delovanje tržnega mehanizma in države najbolj učinkovit in uspešen način razporejanja omejenih virov.

3-2-1 TRŽNI EKONOMSKI MEHANIZEM

Opiši, na kakšen način v tvoji družini izbirate, kaj in koliko boste kupili, kako in za koga. Kako podjetja ugotovijo, kaj in koliko, kako in za koga naj proizvajajo? Po čem vidijo, kaj porabniki potrebujejo in kaj se »splača« ponuditi?

Tržne cene posredujejo ekonomskim osebkom številne pomembne informacije.

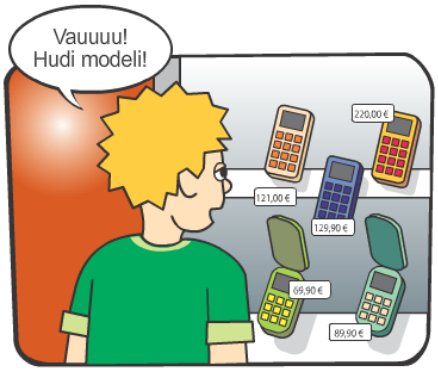

Gospodarjenje_Ekonomski sistem_Ekonomski Mehanizem_5/8

Gospodarjenje_Ekonomski sistem_Ekonomski mehanizem_6/8

KAJ IN KOLIKO?

Če je količina določenega proizvoda majhna v primerjavi s potrebami, je cena tega izdelka visoka.

- Visoka cena prinaša večji dobiček in tako *spodbudi proizvajalce*, da povečajo proizvodnjo tega izdelka. Ob večji ponudbi so družbene potrebe bolje zadovoljene. *Cena* tako usmerja (**alocira**) proizvodne dejavnike v proizvodnjo tistih dobrin, po katerih je največje povpraševanje.
- Visoka cena *opozarja* gospodinjstva, da je treba s tem blagom ravnati *racionalno* in nas prisili, da kupimo najprej najbolj potrebne dobrine. *Cena* nam pomaga **izbirati**, katere potrebe bomo zadovoljili, kako bomo gospodarno razporedili omejena sredstva

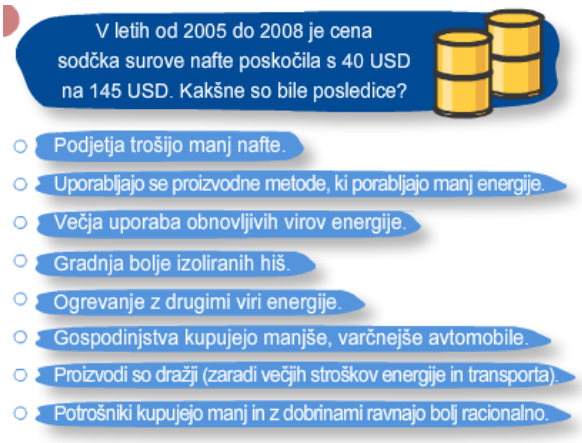

Gospodarjenje_Ekonomski sistem_Ekonomski mehanizem_6/8

KAKO?

Podjetja izberejo tisto tehnologijo, pri kateri bodo proizvodni stroški čim nižji. Zato uporablja *najcenejše* proizvodne dejavnike. Z danimi sredstvi proizvedemo oz. kupimo čim več dobrin. Trg izvaja **selekcijo** med ponudniki – v konkurenčnem boju preživijo najbolj učinkoviti ponudniki.

ZA KOGA?

- *Cene* **razdeljujejo** razpoložljive dobrine *med porabnike* – dobijo jih tisti, ki to ceno plačajo.
- *Cene* tudi razdeljujejo dohodek *med podjetji* – več ga prejmejo tisti, ki so bolje zadovoljili potrebe porabnikov.

Ker se vse to dogaja samodejno, neodvisno od volje posameznih ekonomskih osebkov, pravimo, da je trg ekonomski **mehanizem**.

3-2-2 DRŽAVA POPRAVLJA IN DOPOLNJUJE UČINKE TRŽNEGA MEHANIZMA

V sodobnem socialno-tržnem gospodarstvu **država** sprejema nekatere odločitve in izbire o temeljnih ekonomskih vprašanjih: organizira šolstvo, zdravstvo in druge javne dobrine, zagotavlja pokojnine in socialne prejemke, preprečuje inflacijo, spodbuja gospodarsko rast ipd. Včasih poseže tudi na trg in določi cene eksistenčnih dobrin.

Gospodarjenje_Ekonomski sistem_Ekonomski mehanizem_5/8

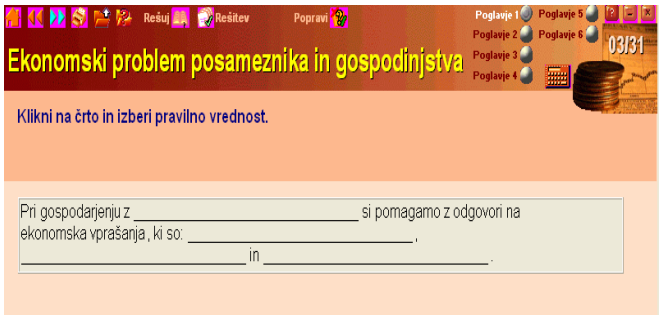

VAJA
Mala šola_1Ekonomski problem posameznik in gospodinjstva_ 3/31

3-2-3 KATERA KOMBINACIJA TRGA IN DRŽAVE BO ZAGOTOVILA BLAGINJO?

»Odkar so svet prevzeli ekonomisti, ti odposlanci kapitala, ki v novodobnem času povečini širijo vero v absolutno tržno logiko in visoko učinkovitost, ki da sta pisani na kožo človeštva, je naš planet v čedalje večji krizi. Kakor je globalen kapital, tako so globalni in za človeka ogrožajoči tudi njegovi stranski produkti, najbolj segrevanje ozračja.«
Slavoj Žižek, Čas konca časa

Gospodarstvo (gospodarski oz. ekonomski sistem) je zelo pomembno področje delovanja skupnosti, saj v njem ustvarjamo dobrine, s katerimi zadovoljujejo potrebe. Vendar delovanje gospodarstva in celotne družbe omogočajo številni *drugi družbeni sistemi*: izobraževanje, zdravstvo, sodstvo, kultura, znanost, upravljanje države oz. skupnih in splošnih družbenih zadev (tj. politika) itd. Človek ni le ekonomsko bitje, temveč tudi družbeno. Zato so vsi družbeni sistemi medsebojno *prepleteni*, *vplivajo* drug na drugega in *skupaj* določajo kakovost življenja. Celoto vseh družbenih sistemov in odnosov, vključno z gospodarstvom, imenujemo **družbenoekonomski sistem**.

Cilj gospodarske dejavnosti je blaginja družbe, tj. zadovoljevanje potreb članov družbe in izboljšanje kakovosti življenja. Zdajšnja prevlada tržnega mehanizma nad vlogo države in vseh drugih družbenih sistemov tega cilja očitno ne dosega. Celo obratno; zdajšnja velika svetovna gospodarska in finančna kriza je kruto opozorila na gromozansko in vse večjo dohodkovno neenakost med prebivalci zahodnih družb. Poleg tega izčrpava naravne vire in onesnažuje naravno okolje. To je predvsem posledica takšne razdelitve dobrin, pri kateri vedno *večji* del dohodkov od ustvarjenih dobrin prejmejo lastniki *kapitala,* delavci in lastniki naravnih virov pa čedalje manjši del.

Trajnostni razvoj
Bahor, M. in Lukšič, A. A. Trajnostni razvoj. Državljanstvo v novi dobi.
http://www.drzavljanska-vzgoja.org/Portals/0/Dokumenti/Trajnostni_razvoj.pdf

V družbi sprejemata ekonomske odločitve *trg* in *država,* ki naj bi bila predstavnica interesov *vseh* članov družbe.

- *Trg* spodbuja učinkovito gospodarjenje in nenehen tehnološki razvoj. Vendar povzroča vedno večjo neenakost med ljudmi, ponavljajoče se gospodarske krize in obremenjevanje okolja. Temeljna izhodišča so *tekmovalnost, dobiček in individualnost*.
- *Država* upošteva skupne in splošne potrebe vseh članov družbe in dolgoročni razvoj družbe. Temeljno izhodišče so *solidarnost, enake možnosti in skupnost*. Seveda pa mora tudi država ravnati gospodarno in učinkovito.

Koliko trga in *koliko* države je vedno *politična odločitev*, torej izbira članov družbe oz. skupnosti. V parlamentarni demokraciji, ki je prevladujoča oblika upravljanja družbe v zahodnem svetu, člani družbene skupnosti prek svojih izvoljenih predstavnikov v državnem zboru (parlamentu) izberejo določeno *kombinacijo* tržnega mehanizma in vloge države.

V drugi polovici 20. stoletja sta prevladovala dva **kapitalistična** družbenoekonomska sistema:
- **liberalni (neoliberalni) tržni**, ki poudarja vlogo tržnega mehanizma in
- **socialno-tržni**, v katerem država popravlja in dopolnjuje učinke tržnega mehanizma ter si prizadeva za *trajnostni* oz. *sonaravni razvoj*, česar trg ne zmore.

Najbolj socialno so usmerjene skandinavske države. Sledijo jim Nemčija in druge zahodnoevropske države, medtem ko v ZDA prevladuje tržni mehanizem. Tudi Slovenija je socialna država, čeprav se njena vloga zmanjšuje.

Poleg tega obstajajo v svetu različni poskusi in predlogi drugačnega sistema ekonomske izbire, od katerih je marsikateri ekonomsko in družbeno bolj učinkovit od obstoječih.
O tem več v naslednjih poglavjih.

➦ FORTIČ, DRUŽBENO-EKONOMSKI SISTEM
http://www.unisvet.si/index/index/activityId/86

»Ob vsem razočaranju, ki ga danes nad politiko občutimo državljani, to ne sme biti razlog, da države ne jemljemo kot nekaj, kar je naše. Za odločanje o tem, kaj naj država počenja, kaj naj spodbuja, za kaj naj troši denar, se moramo boriti. Ne podlegajmo zavajajočim idejam, da bo kriza minila, če se bomo znebili nekaj lenih birokratov …«
Stéphane Hessel

http://www.sanje.si/knj_novice.php?id=846

Kaj je na obisku v Ljubljani še povedal Stéphane Hessel, soavtor Splošne deklaracije o človekovih pravicah in avtor svetovne knjižne uspešnice Dvignite se (Razjezite se), ki spodbuja k nenasilnemu odporu proti nepravičnemu družbenoekonomskemu sistemu in k iskanju bolj pravičnih alternativ?

Ekonomski osebki se soočamo s tremi temeljnimi ekonomskimi vprašanji: kaj in koliko, kako ter za koga proizvajati oz. kupovati. Ekonomsko izbiro opravljamo z različnimi kombinacijami tržnega mehanizma in delovanja države. Dandanes prevladujeta liberalni tržni in socialno-tržni sistem, išče pa se tudi nove načine izbire, ki bodo bolj pravični in bodo manj ogrožali naravno okolje.

4 MOŽNOSTI POTROŠNJE IN PROIZVODNJE

TEME, KI JIH BOŠ PROUČEVAL(-A) V TEM POGLAVJU:

- *Zakaj nas peti sendvič ne razveseli enako kot prvi?*
- *Ali res vsi ravnamo podobno pri nakupih?*
- *Ali znaš gospodarno porabiti žepnino?*
- *Zakaj več ene dobrine nujno pomeni manj druge?*
- *Zakaj nekatere države proizvedejo občutno več od drugih?*
- *Zakaj se nekatere države razvijajo hitreje, druge pa počasneje?*

CILJ UČNE TEME JE, DA BO ZMOŽEN(-NA):

- *upoštevati koristnost dobrin pri nakupnih odločitvah,*
- *ugotoviti alternativne stroške različnih ekonomskih odločitev,*
- *grafično predstaviti možnosti potrošnje in proizvodnje,*
- *analizirati krivulji možnosti potrošnje in proizvodnje,*
- *opisati alternativne stroške pri nakupu in proizvodnji,*
- *izbrati takšno kombinacijo proizvodnje, ki bo omogočala gospodarsko rast in gospodarski razvoj.*

4-1 KORISTNOST DOBRIN

4-1-1 Mejna koristnost se zmanjšuje

4-1-2 Celotna koristnost narašča čedalje počasneje

4-2 IZBIRA POSAMEZNIKA PRI NAKUPU

4-2-1 Zakaj je premica možnosti potrošnje padajoča?

4-2-2 Kdaj se možnosti potrošnje spremenijo?

4-3 IZBIRA DRUŽBE PRI PROIZVAJANJU

4-3-1 Zakaj je krivulja proizvodnih možnosti padajoča?

4-3-2 Kdaj se spremenijo proizvodne možnosti?

4-3-3 Katera proizvodna izbira omogoča hitrejšo gospodarsko rast?

4-1 KORISTNOST DOBRIN

Zakaj te peta čokolada ne razveseli enako kot prva? Ali to vpliva na tvojo odločitev o nakupu čokolade? Ali bi imel čokolado enako rad, tudi če bi jo tvoji starši izdelovali v neomejenih količinah? Ali je zate koristnost zabave s prijatelji enaka koristnosti učenja za kontrolno nalogo?

Vse dobrine imajo **koristnost, tj. sposobnost zadovoljiti potrebe**. Ker imamo različne potrebe, je koristnost *subjektivna*: bolj ko si neke dobrine želimo, večjo koristnost ima za nas.

4-1-1 MEJNA KORISTNOST SE ZMANJŠUJE

»Prosim osemnajst kilogramov bonbonov,« je rekla Pika. »Če smem prositi še za šestdeset sladkih paličic in dvainsedemdeset zavojev smetanovih sladkorčkov, potem mislim, da za danes kratko in malo ne potrebujem več kot še sto tri čokoladne cigarete.«
Astrid Lindgren, Pika Nogavička

Kolikšna je bila ta dan mejna koristnost Pikinih sladkarij?

Mejna koristnost je zadovoljstvo, ki nam ga da posamezna enota dobrine. Prva enota dobrine nas najbolj razveseli, saj jo najbolj potrebujemo; zato je njena mejna koristnost največja. Naslednje enote dobrine potrebujemo manj, zato imajo čedalje manjšo mejno koristnost. Ko potrebo zadovoljimo, dodatna enota dobrine nima več mejne koristnosti. Koristnost vsake dodatne porabljene enote dobrine je torej vse manjša.

Na vedno manjšo mejno koristnost stavijo vse ponudbe »vse všteto« *(all inclusive):* za vnaprej dogovorjeno ceno lahko porabimo neomejeno količino dobrine. Znaš pojasniti, v čem je kavelj?

Gospodarjenje_Temeljni ekonomski problem_1.1.2 Koristnost dobrin_2a/4

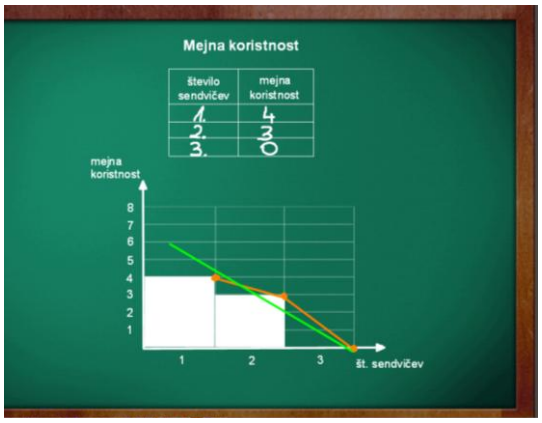

Gospodarjenje_Temeljni ekonomski problem_Koristnost dobrin_2a/4

Mejna koristnost pojasnjuje naše ravnanje pri nakupih.

- Za prve enote dobrine, ki jih najbolj potrebujemo, smo pripravljeni plačati najvišjo ceno.
- Nadaljnje enote, po katerih imamo manjšo potrebo in imajo za nas manjšo mejno koristnost, pa smo pripravljeni kupiti le, če je cena nižja.

4-1-2 CELOTNA KORISTNOST NARAŠČA ČEDALJE POČASNEJE

Celotna koristnost je zadovoljstvo, ki nam ga dajo vse enote dobrine skupaj. Štiri čokolade bolj zadovoljijo potrebo po sladkem kot ena. Celotna koristnost se s porabo dodatnih enot dobrine veča, vendar vedno počasneje, saj vsaka nadaljnja enota dobrine doda manjšo mejno koristnost.

Celotno koristnost izračunamo kot **vsoto** mejnih koristnosti vseh enot dobrine, mejno koristnost pa kot **prirastek** celotne koristnosti.

CELOTNA KORISTNOST = mejna koristnost prve enote + mejna koristnost druge enote + … + mejna koristnost zadnje enote dobrine =

$$\mathbf{TU} = MU_1 + MU_2 + MU_3 + \ldots + MU_n$$

$$\mathbf{MU_n} = TU_n - TU_{n-1} = \Delta TU$$

TU (total utility) – celotna koristnost
MU (marginal utility) – mejna koristnost

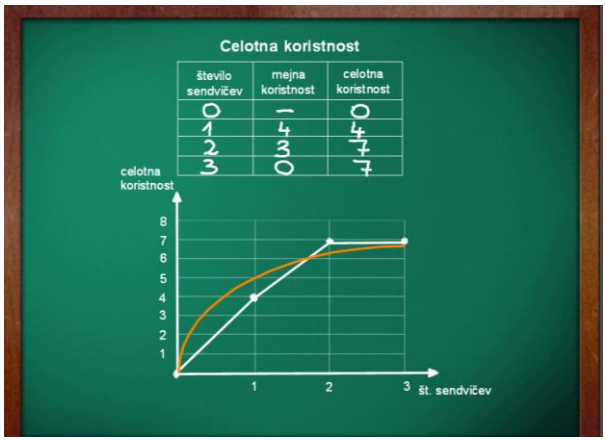

Gospodarjenje_Temeljni ekonomski problem_1.1.2 Koristnost dobrin_2b/4

V grafu mejne koristnosti stolpci predstavljajo koristnost *prve, druge* in *tretje enote* dobrine. Graf celotne koristnosti pa prikazuje koristnost *ene, dveh* in *treh enot* dobrine. Zaradi vse manjše mejne koristnosti se celotna koristnost povečuje čedalje počasneje. Največja je takrat, ko je potreba popolnoma zadovoljena in je mejna koristnost enaka nič.

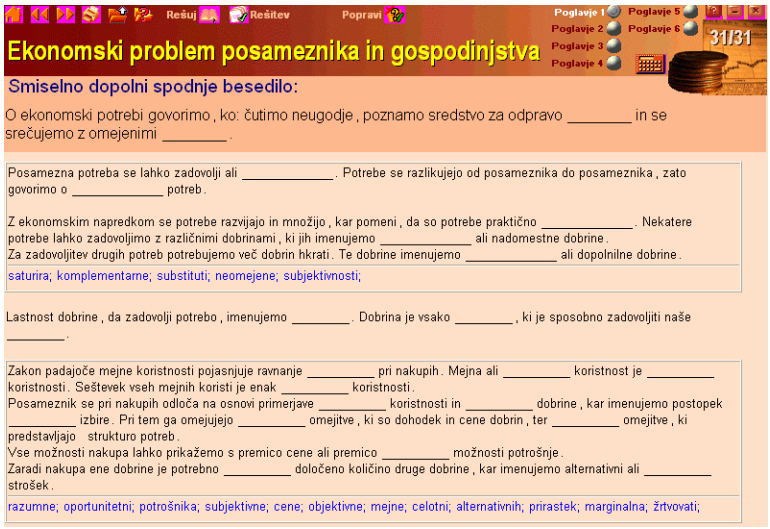

VAJA
Mala šola_1-Ekonomski problem posameznika in gospodinjstva_31/31

Koristnost dobrine je njena sposobnost, da zadovolji potrebo. Ko dobrino porabljamo, potrebo postopno zadovoljujemo. Koristnost dodatnih enot se zmanjšuje, celotna koristnost pa se veča, vendar čedalje počasneje. Ko smo potrebo popolnoma zadovoljili, doseže celotna koristnost maksimum in dodatnih enot dobrine ne potrebujemo več.

4-2 IZBIRA POSAMEZNIKA PRI NAKUPU

Tvoje potrebe se nenehno spreminjajo, na daljši rok pa tudi dohodki in cene. Kako to vpliva na tvoje možnosti za nakup?

Nakupna odločitev je odvisna od dohodka, cen dobrin in naših potreb. Ob omejenem dohodku in neomejenih potrebah nam res ni lahko. Ob vsakem nakupu se moramo odločati, katere dobrine in koliko posamezne dobrine bomo kupili, tehtati ali – ali in se soočati z alternativnimi stroški. Prizadevamo si, da bi z danim dohodkom kupili čim več dobrin in ga preudarno porazdelili za nakup različnih dobrin, zato primerjamo cene in koristnost.

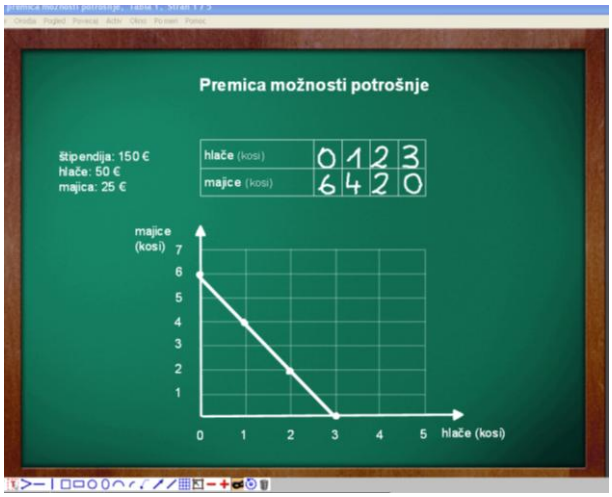

Gospodarjenje_Možnosti potrošnje_Premica možnosti potrošnje_1b/1

Predpostavimo, da posameznik kupuje samo dve dobrini: hlače in majice. **Premica možnosti potrošnje** prikazuje največjo mogočo količino dveh dobrin, ki jih posameznik lahko kupi ob danih cenah, *če porabi ves dohodek*. Odloči se lahko za katerokoli kombinacijo *(alternativo)* na premici ali pod njo, odvisno od njegovih potreb. Izbire nad premico pa so nedosegljive.

4-2-1 ZAKAJ JE PREMICA MOŽNOSTI POTROŠNJE PADAJOČA?

Vsaka izbira zahteva žrtev – **alternativne stroške**, saj zavrnemo vse druge možne kombinacije nakupa. Če želimo kupiti več hlač, nam ostane manj denarja za majice. Za vsake dodatne hlače se moramo odreči dvema majicama, ki predstavljata alternativni strošek nakupa hlač. Ta je *stalen*, zato gre za premico.

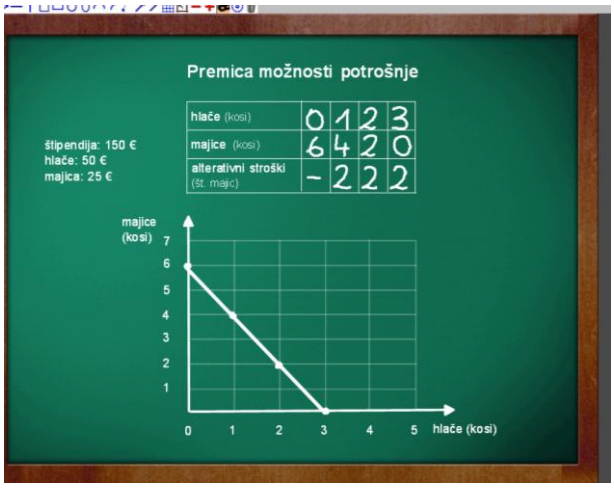

Gospodarjenje_Možnosti potrošnje_Premica možnosti potrošnje_1c/1

4-2-2 KDAJ SE MOŽNOSTI POTROŠNJE SPREMENIJO?

Vsaka sprememba dohodka in/ali cen dobrin spremeni možnosti nakupa.

- Če se povečata ceni obeh dobrin ali če se zmanjša dohodek, se možnosti potrošnje zmanjšajo. Premica možnosti potrošnje se premakne vzporedno navzdol.
- V nasprotnem primeru pa se premica premakne vzporedno navzgor, saj so se možnosti potrošnje povečale.
- Če pa se ceni obeh dobrin različno spremenita ali se spremeni samo cena ene dobrine, se premica možnosti potrošnje premakne nevzporedno. *Naklon premice* je torej odvisen od razmerja med cenama dobrin. Zato jo imenujemo tudi **premica cene**.

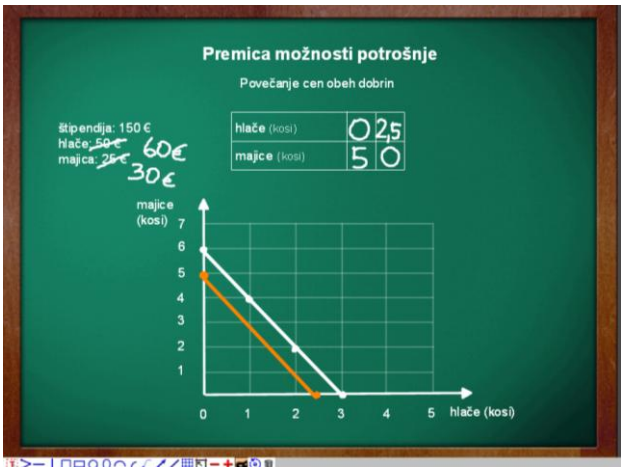

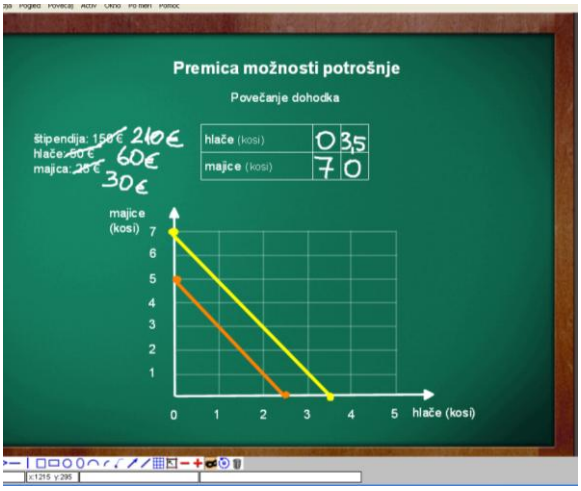

Gospodarjenje_Možnosti potrošnje_Premica možnosti potrošnje_1d/1

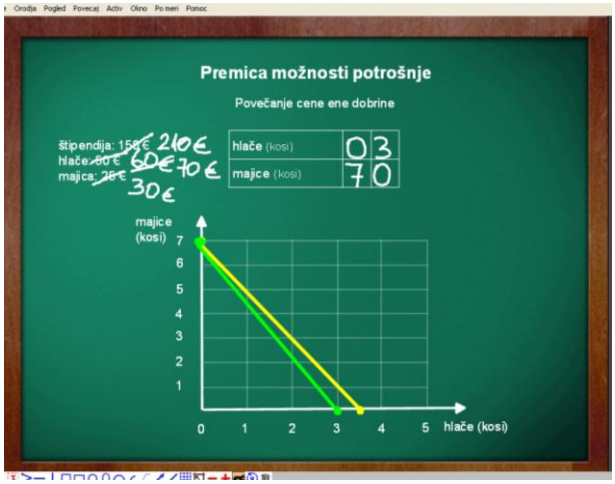

Gospodarjenje_Možnosti potrošnje_Premica možnosti potrošnje_1e/1

VAJA

Mala šola_1-Ekonomski problem posameznika in gospodinjstva_8/31

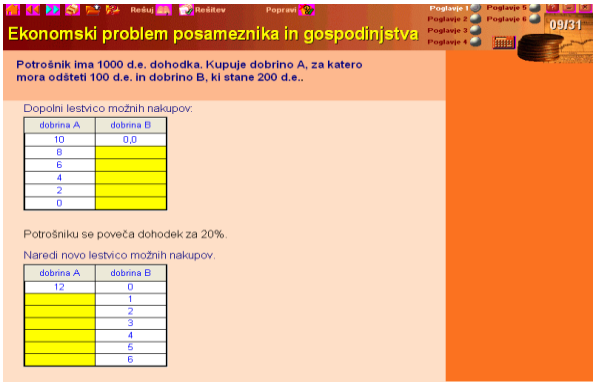

VAJA

Mala šola_1-Ekonomski problem posameznika in gospodinjstva_9/31

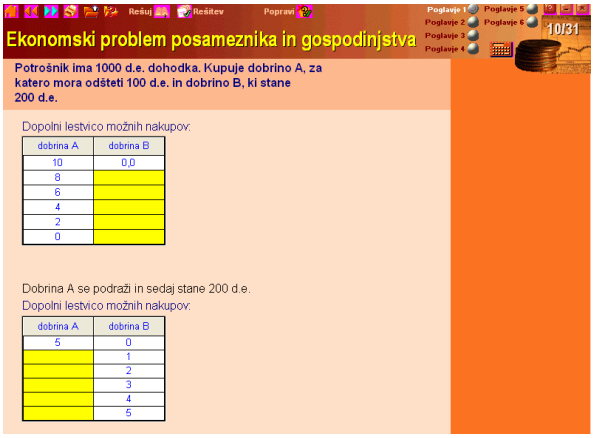

VAJA

Mala šola_1-Ekonomski problem posameznika in gospodinjstva_10/31

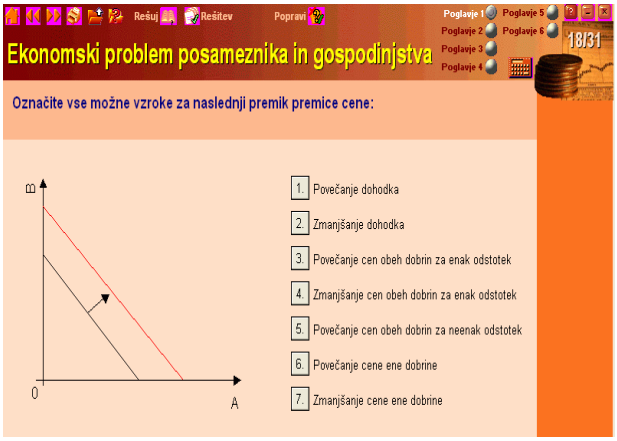

VAJA

Mala šola_1-Ekonomski problem posameznika in gospodinjstva_18/31

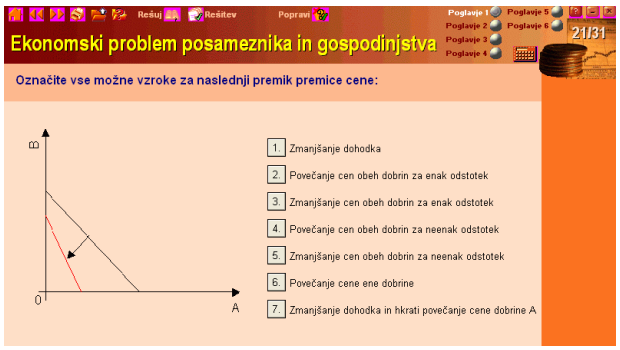

VAJA

Mala šola_1-Ekonomski problem posameznika in gospodinjstva_21/31

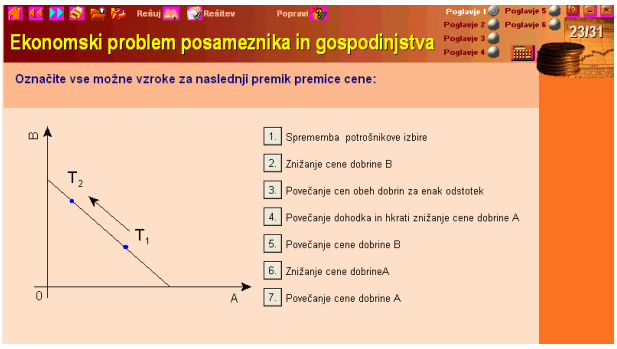

VAJA

Mala šola_1-Ekonomski problem posameznika in gospodinjstva_23/31

VAJA

Mala šola_1-Ekonomski problem posameznika in gospodinjstva_25/31

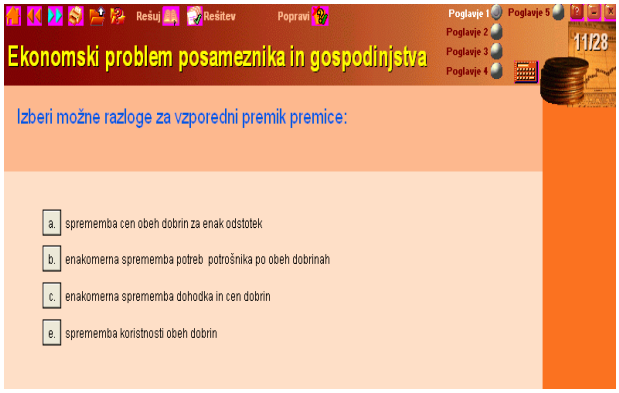

VAJA

Velika šola_1-Ekonomski problem posameznika in gospodinjstva_11/28

Premica možnosti potrošnje je orodje, s katerim si lahko pomagamo pri odločanju o nakupu. Pokaže največjo mogočo količino dveh dobrin, ki jo lahko kupimo ob danem dohodku in danih cenah. Ko izbiramo, katero kombinacijo dobrin bomo kupili, moramo upoštevati alternativne stroške. Ti so, ob danih cenah, stalni.

4-3 IZBIRA DRUŽBE PRI PROIZVAJANJU

ZDA ustvarijo skoraj za 10.000 milijard ameriških dolarjev proizvodov in storitev na leto, Slovenija pa le za 20 milijard.

Ali je to največja mogoča proizvodnja teh držav? Od česa so odvisne proizvodne možnosti gospodarstva? V Sloveniji je bilo leta 2010 okrog 110.000 brezposelnih. Ali se Slovenija nahaja na krivulji proizvodnih možnosti?

Gospodarjenje_Možnosti proizvodnje_Krivulja možnosti proizvodnje_1a/2

Družba je pri proizvajanju omejena s *količino* proizvodnih dejavnikov in z njihovo *učinkovitostjo*. Obe se s tehnološkim razvojem povečujeta.

Predpostavimo, da gospodarstvo proizvaja samo dve dobrini: kitare in majice. **Krivulja proizvodnih možnosti** prikazuje največjo mogočo količino proizvodnje dveh dobrin ob:

- dani *količini* proizvodnih dejavnikov (dela, naravnih virov in kapitala) in
- dani *učinkovitosti* teh dejavnikov.

Vse kombinacije proizvodnje na krivulji pomenijo, da so vsi proizvodni dejavniki polno zaposleni na najbolj učinkovit način. Katero proizvodno kombinacijo bo družba izbrala? To je odvisno od njenih potreb.

Gospodarjenje_Možnosti proizvodnje_Krivulja možnosti proizvodnje_1b/2

- Proizvodne kombinacije nad krivuljo so nedosegljive, saj ima družba premalo proizvodnih dejavnikov.

- Točke pod krivuljo pa pomenijo, da družba neracionalno uporablja dane proizvodne dejavnike, saj niso polno zaposleni. Zaradi tega proizvaja manj dobrin, kot bi jih lahko.

4-3-1 ZAKAJ JE KRIVULJA PROIZVODNIH MOŽNOSTI PADAJOČA?

Vojaška industrija je največja industrija na svetu. Večina držav namenja za orožje od 1 do 6,5 odstotkov bruto domačega proizvoda; države, ki so v vojni, pa celo 10–20 %. Kateri so alternativni stroški vojaških izdatkov? Neizgrajene oz. neproizvedene bolnišnice, šole, potrošne dobrine, naložbe podjetij v nove tehnologije in delovna mesta … Namesto ene vojaške podmornice, ki stane 700 milijonov ameriških dolarjev, bi lahko zgradili številne najsodobneje opremljene bolnišnice.

Seveda se pri vsaki izbiri pojavijo **alternativni stroški**. Zato je krivulja proizvodnih možnosti družbe padajoča. Proizvodnih dejavnikov, ki jih namenimo za proizvodnjo kitar, ne moremo uporabiti za proizvodnjo majic. Več kitar lahko proizvedemo le, če zmanjšamo proizvodnjo majic. Alternativni stroški kot količina druge dobrine, ki smo se ji odpovedali, so pri proizvodnji *čedalje večji*.

Kaj je lahko razlog za to? Če družba spremeni proizvodno izbiro in se odloči za več kitar, mora premestiti del proizvodne opreme in delavcev iz ene dejavnosti v drugo. Majice se tako »spremenijo« (»transformirajo«) v kitare, zato imenujemo krivuljo proizvodnih možnosti tudi **transformacijska krivulja**. Vendar so proizvodni dejavniki specializirani, zato niso enako uspešni pri proizvodnji obeh dobrin. Zato jih za proizvodnjo dodatne kitare potrebujemo čedalje več. Alternativni stroški pri proizvodnji torej naraščajo, zato je krivulja proizvodnih možnosti konkavne oblike.

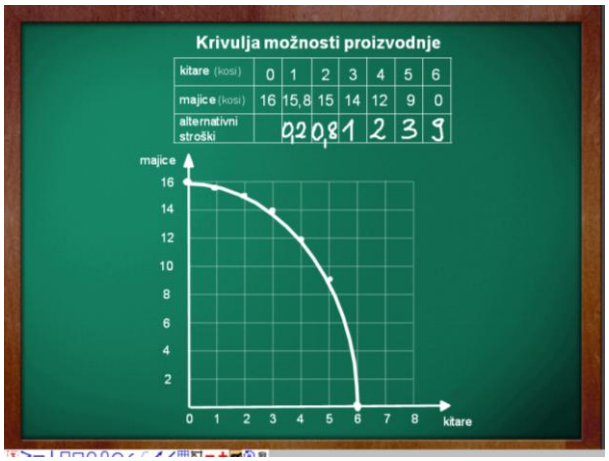

Gospodarjenje_Možnosti proizvodnje_Krivulja možnosti proizvodnje_1c/2

4-3-2 KDAJ SE PROIZVODNE MOŽNOSTI SPREMENIJO?

Vsaka sprememba količine ali učinkovitosti proizvodnih dejavnikov spremeni možnosti proizvodnje.

- Če se poveča *količina* proizvodnih dejavnikov za proizvodnjo ene dobrine ali njihova *učinkovitost* (dodatno izobraževanje in usposabljanje sodelavcev, novi tehnološki postopki ipd.), se proizvodne možnosti povečajo. Krivulja se premakne nevzporedno navzgor.
- Če se zmanjša količina in/ali učinkovitost proizvodnih dejavnikov, se proizvodne možnosti zmanjšajo in krivulja se premakne vzporedno navzdol.

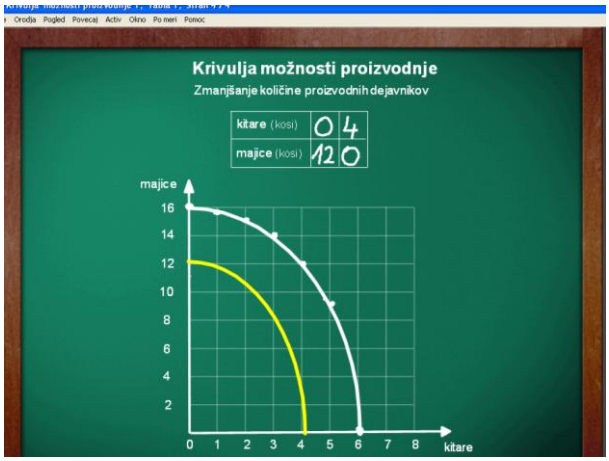

Gospodarjenje_Možnosti proizvodnje_Krivulja možnosti proizvodnje_1d/2

Gospodarjenje_Možnosti proizvodnje_Krivulja možnosti proizvodnje_1e/2

4-3-3 KATERA PROIZVODNA IZBIRA OMOGOČA HITREJŠO GOSPODARSKO RAST?

Za gospodarsko rast je pomembna izbira družbe med proizvodnjo potrošnih in kapitalskih dobrin. Gre torej za *izbiro* družbe med *končno in produktivno potrošnjo*. Gospodarska rast bo hitrejša, če bomo proizvajali več kapitalskih dobrin, tj. če bomo več namenili za produktivno potrošnjo. Res je, da gospodarska rast še ne pomeni nujno tudi razvoja in napredka; to je odvisno predvsem od razdelitve novoustvarjene vrednosti med ekonomske osebke in izbire dejavnosti, ki jih razvijamo. Seveda je zaželena zmerna rast, ki ne obremenjuje naravnega okolja, omogoča pa, da zadovoljimo več potreb.

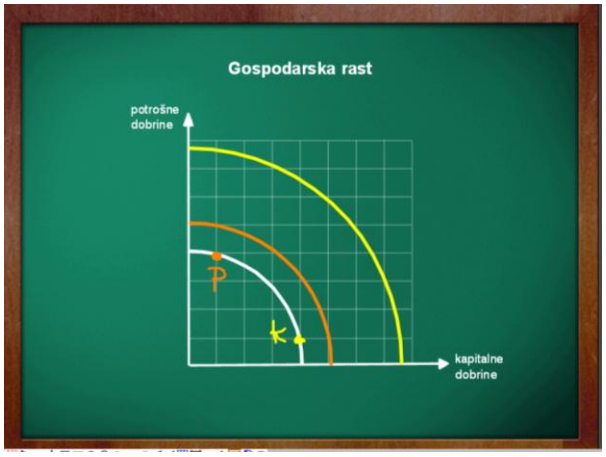

Gospodarjenje_Možnosti proizvodnje_Gospodarska rast_2/2

Če se danes odločimo, da bomo proizvajali več sodobnih kapitalskih dobrin (točka K), bomo sčasoma imeli več tehnološko naprednih proizvodnih sredstev. Zato bomo lahko v prihodnosti proizvedli občutno več *tako kapitalskih kot tudi potrošnih dobrin*. Vendar to pomeni, da imamo *danes manj potrošnih dobrin* in manj končne potrošnje gospodinjstev.

Če pa izberemo kombinacijo P, imamo danes veliko izbiro potrošnih dobrin. Vendar bodo v prihodnosti proizvodne možnosti podobne današnjim, proizvodna oprema in proizvodi pa tehnološko zastareli.

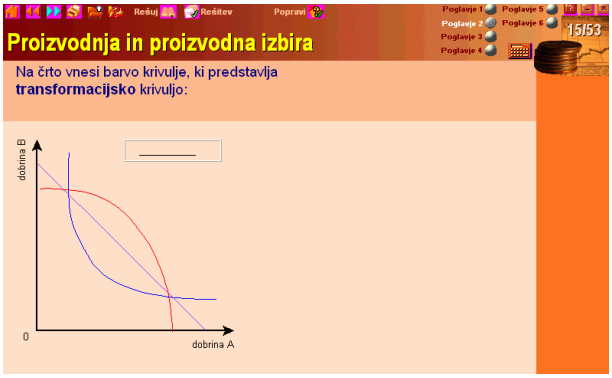

VAJA
Mala šola, 2-Proizvodnja in proizvodna izbira_15/53

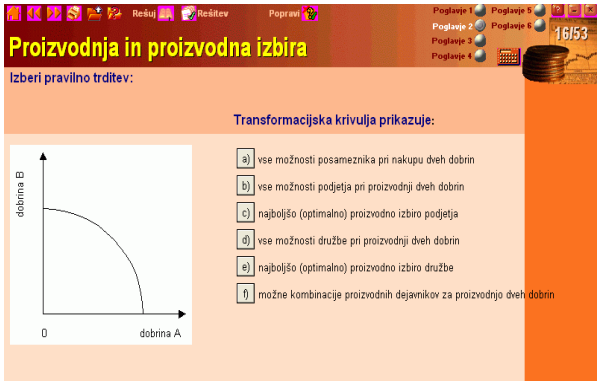

VAJA
Mala šola, 2-Proizvodnja in proizvodna izbira_16/53

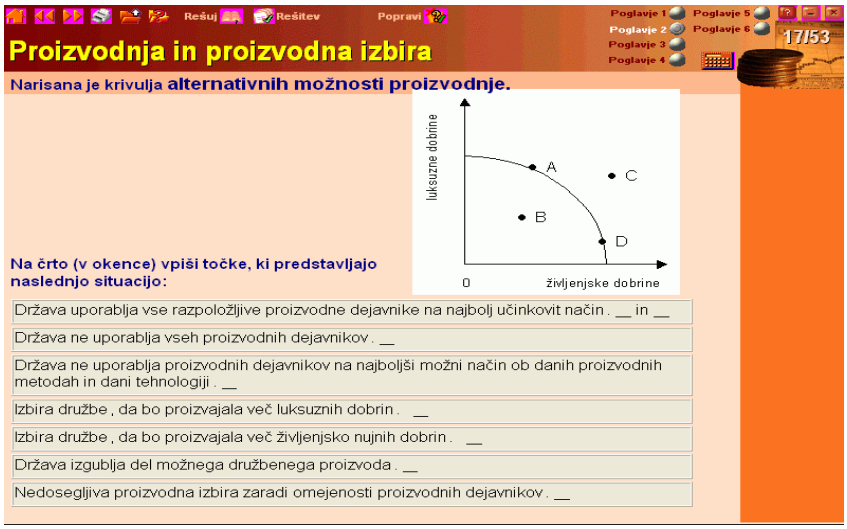

VAJA

Mala šola, 2-Proizvodnja in proizvodna izbira_17/53

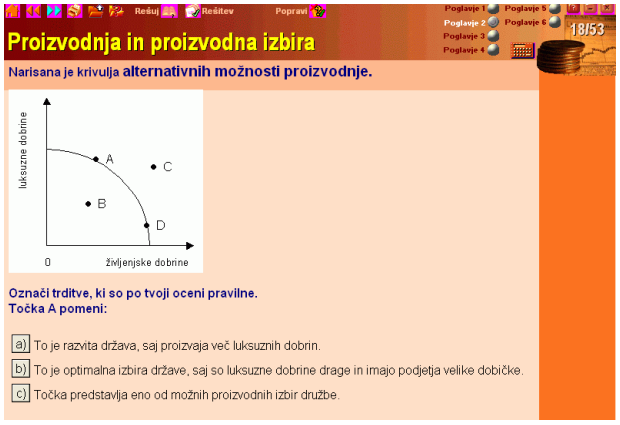

VAJA

Mala šola, 2-Proizvodnja in proizvodna izbira_18/53

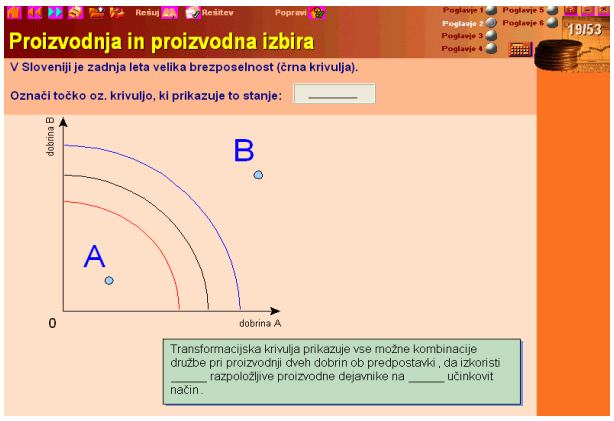

VAJA

Mala šola, 2-Proizvodnja in proizvodna izbira_19/53

VAJA

Mala šola, 2-Proizvodnja in proizvodna izbira_20/53

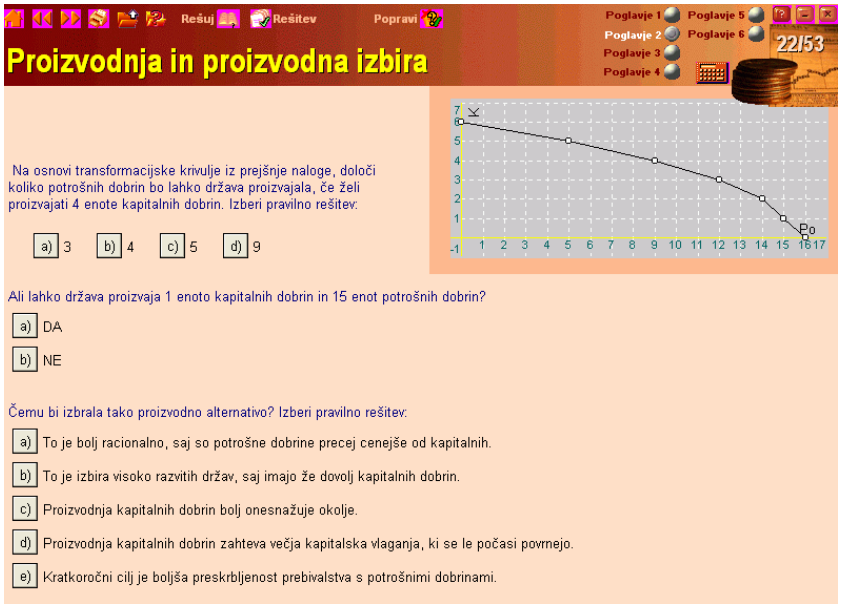

VAJA
Mala šola, 2-Proizvodnja in proizvodna izbira_22/53

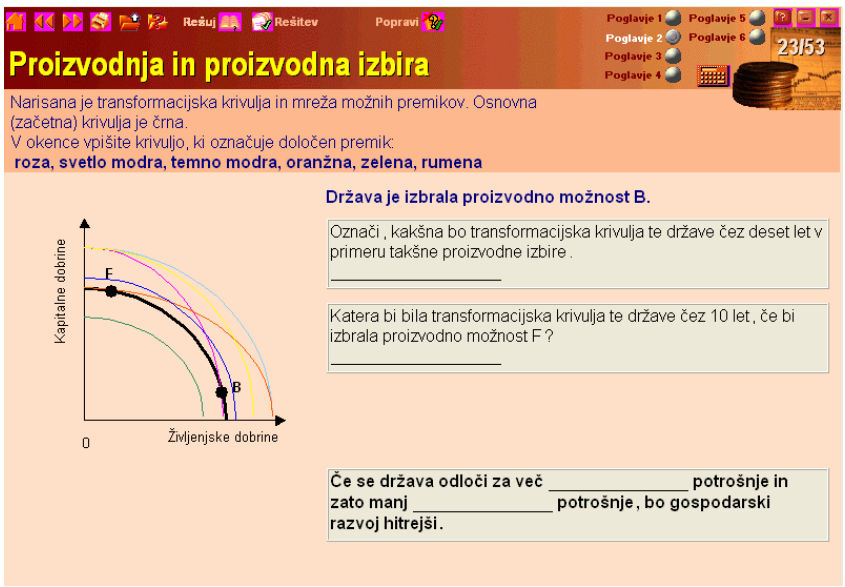

VAJA
Mala šola, 2-Proizvodnja in proizvodna izbira_23/53

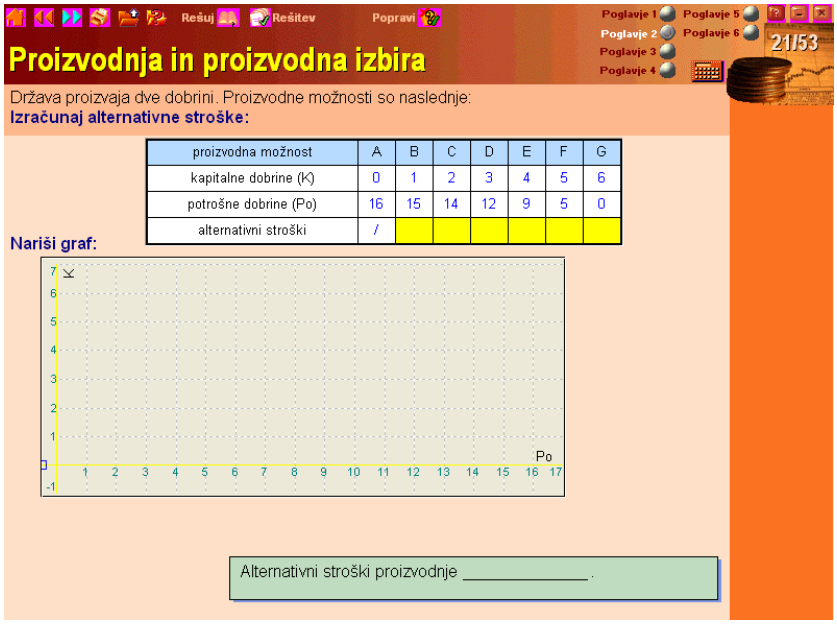

VAJA
Mala šola, 2-Proizvodnja in proizvodna izbira_21/53

Pri ekonomski izbiri si lahko ekonomski osebki pomagamo s premico možnosti potrošnje in krivuljo možnosti proizvodnje. Premica možnosti potrošnje pokaže največjo mogočo količino dveh dobrin, ki jo lahko kupimo ob danem dohodku in danih cenah. Krivulja proizvodnih možnosti pa pokaže največjo mogočo količino dveh dobrin, ki jo lahko proizvedemo ob dani količini in učinkovitosti proizvodnih dejavnikov.

Pri vsaki izbiri imamo vedno alternativne stroške; to so dobrine in storitve, ki smo se jim odrekli. Pri nakupu so stalni, pri proizvodnji pa se večajo.

Transformacijska krivulja nam ponazori tudi izbiro med proizvodnjo življenjsko nujnih in luksuznih dobrin ter zasebnih in javnih dobrin. Tehnološki napredek in polna zaposlenost proizvodnih dejavnikov spodbujata gospodarsko rast.

Reši še druge naloge Male in Velike šole mikroekonomije.

LITERATURA IN VIRI

1) Fortič, H. *Sodobno gospodarstvo Slovenije; učbenik.* Ljubljana: DZS, 2004. ISBN: 86-341-3787-2.
2) Fortič, H. *Temelji ekonomije; učbenik.* Ljubljana: DZS, 2002. ISBN: 86-341-2959-4.

VIRI STATISTIČNIH PODATKOV

3) *Bilten Banke Slovenije* (online). Ljubljana, Banka Slovenije, oktober 2011. Dostopno na naslovu: http://www.bsi.si/iskalniki/bilteni.asp?MapaId=229.
4) *Ekonomsko ogledalo* (online). Ljubljana, UMAR, oktober 2011. Dostopno na naslovu: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/eo/2011/EO_10_splet.pdf.
5) *Eurostat* (online). Dostopno na naslovu: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/.
6) *Poročilo o razvoju* (oniline). Ljubljana, Urad za makroekonomske analize in razvoj (UMAR), 2011. Dostopno na naslovu: http://www.umar.gov.si/publikacije/porocilo_o_razvoju/publikacija/zapisi/porocilo_o_razvoju_2011/35/?tx_ttnews%5Bsyear%5D=2011&cHash=0e2f0ac226.
7) *Socialni razgledi* (online). Ljubljana, UMAR, 2009. Dostopno na naslovu: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/socrazgledi/2009/socialni_razgledi_2009.pdf.
8) *Statistični letopis* (online). Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije (SURS), 2010. Dostopno na naslovu: http://www.stat.si/letopis/letopisprvastran.aspx.

Vir slike na naslovnici:
Fortič, Helena. (2010). *Ekonomija za Ekonomske tehnike; e-gradivo.* Blejska Dobrava: Videofon. Dostopno na naslovu: http://www.egradiva.si/?page_id=72